

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. บริบทโรงเรียนโสตสภานุปลักร์
2. การบริหารการศึกษา
 - 2.1 ขอบข่ายและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษา
 - 2.1.1 การบริหารงานวิชาการ
 - 2.1.2 การบริหารงานงบประมาณ
 - 2.1.3 การบริหารงานบุคคล
 - 2.1.4 การบริหารงานทั่วไป
 - 2.2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม
3. การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
4. มาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้เพื่อประเมินคุณภาพภายนอก
5. การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
6. การพัฒนาคุณภาพตามรูปแบบวงจรของเดมมิง (PDCA)
7. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : F.G.D)
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
9. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทโรงเรียนโสตสภานุอุปถัมภ์

โรงเรียนโสตสภานุอุปถัมภ์ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 6 ตำบลเขาหิน อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัด นครสวรรค์ อยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 8 กิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดประมาณ 15 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล จัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ระดับก่อนประถมศึกษา และ ระดับประถมศึกษา

ปัจจุบัน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา ปัจจุบัน 2547 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 121 คน มีข้าราชการครู 10 คน นักการภารโรง 1 คน มีอาคารเรียน 3 หลัง 8 ห้องเรียน มีอาคารเอนกประสงค์แบบสร้างเองจำนวน 1 หลัง สภาพพอใช้ได้ มีอาคารประกอบตามเกณฑ์มาตรฐาน รวมทั้งสนามกีฬาฟุตบอล และอื่นๆ ที่อยู่ในสภาพพร้อมใช้ และปลอดภัยมีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม ร่มรื่น เหมาะสมที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียน มีความรู้ความสามารถได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แต่ในสภาพความเป็นจริง ผลผลิตด้าน ผู้เรียน กลับไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง แม้ว่าเกียรติยศชื่อเสียงที่นักเรียนเคยสร้างมาช้านานให้แก่ โรงเรียนอื่นๆ ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน ในทางกลับกัน โรงเรียนโสตสภานุอุปถัมภ์ น่าที่จะได้รับ ผลผลิตด้านผู้เรียนและด้านอื่นๆ คุ่มค่าและประสบความสำเร็จมากกว่านี้ แม้ว่าคณะครูและผู้บริหาร ได้พยายามอย่างเต็มที่ก็ตาม โรงเรียนจึงต้องคงสภาพการบริหารด้วยตนเองมาตลอดการสนับสนุน ที่ดีจากชุมชนในทุกๆ ด้านมีน้อย เมื่อมาวิเคราะห์ถึงสภาพแวดล้อมและบริบททั่วไปก็พบว่า ปัจจัย ที่มีผลต่อการบริหาร โรงเรียน ก็คือชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่นั่นเอง จากการศึกษาสภาพ ชุมชน พบว่าประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพในการเกษตรกร ทำไร่ ทำนา รายได้ค่อนข้างต่ำ ฐานะทาง ครอบครัวยากจน นักเรียนส่วนใหญ่ถูกทิ้งไว้กับผู้ปกครองที่เป็นผู้สูงอายุ นักเรียนขาดความอบอุ่น ขาดปัจจัยที่จะมาจูงใจทั้งในเรื่องค่าใช้จ่ายทั่วไปและการศึกษา ชุมชนส่วนใหญ่จึงมีแต่ผู้สูงวัยและ นักเรียนที่อยู่ในวัยเรียน ทุกวันนี้ชุมชนยังมองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ส่งบุตรหลานเข้ามา เรียนต่อเพื่อให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมายเท่านั้น ความร่วมมือต่าง ๆ จึงขอความช่วยเหลือได้ยาก เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลาให้กับโรงเรียน หรือบุตรหลาน เพราะต้องทำมาหากิน ตลอดเวลา และเห็นว่าการศึกษาคือเรื่องของคนอื่น และโรงเรียนเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้อีกการ ต่างๆ ในชุมชนก็ยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา การจัดสรรงบประมาณต่างๆ ในระดับสภาก องค์กรบริหารส่วนตำบล ที่เกี่ยวกับการศึกษามักจะ ได้รับอัตราต่ำสุดและลำดับท้าย ๆ เสมอ ซึ่ง มองให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของผู้แทนชุมชนในระดับต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี จากสภาพความเป็นอยู่ของ ชุมชนและบริบทที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของการ

ขาดความมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน และจัดการศึกษา ร่วมกันเพื่อสร้างรูปแบบที่จะนำมาใช้ในการบริหาร โรงเรียนโสตศากุลอุปถัมภ์ แบบการมีส่วนร่วม ของทุก ๆ ฝ่าย เพื่อให้โรงเรียนบรรลุเป้าหมายคุณภาพและมาตรฐานของชาติและเป็นโรงเรียนที่ ได้รับการยอมรับของชุมชนต่อไป

จากผลการประเมินมาตรฐานต่างๆ ตามนโยบายการประกันคุณภาพศึกษากายในของ โรงเรียน ในรอบ 2 ปีการศึกษาที่ผ่านมา(2546, 2547)รวมทั้งการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี (SAR.)และรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก(สมศ.)พบว่าโรงเรียนผ่านการประเมินในระดับ ที่ไม่น่าพอใจเท่าที่ควร จึงมีความจำเป็นต้องเร่งดำเนินการพัฒนาปรับปรุง เพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพ ความแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีการบริหาร โรงเรียนร่วมกัน

การบริหารการศึกษา

1. ความหมายการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาเป็นคำที่มีความสำคัญต่อทิศทาง การดำเนินนโยบายทาง การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความสามารถสูงในการบริหารจัดการและเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่ทุกฝ่ายพึงประสงค์ ซึ่งมีนักวิชาการ นัก การศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ ดังนี้

นิพนธ์ กิณางส์ (2543 : 36,อ้างถึงใน แวนเดอร์ พิตต์นประดิษฐ์,2548:9) ได้ให้ ความหมายว่า การบริหารการศึกษา คือ การดำเนินการต่าง ๆ ของผู้บริหารเพื่อให้บุคคลกลุ่มหนึ่ง (นักเรียน) ได้เจริญงอกงามไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการ โดยกำหนดให้คนกลุ่มหนึ่ง (ครู) เป็น ตัวแทนในการดำเนินการ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543:14) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาว่า การ บริหารการศึกษาหมายถึงการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และ การจัดการ เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาคือ การดำเนินการของกลุ่ม บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่จัดให้ประชาชนทุกคนในสังคมได้รับการศึกษานำประสบการณ์ที่ได้ จากการเรียนรู้ไปพัฒนาชีวิตและสามารถอยู่ในสังคมร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามศักยภาพของตน

2. หลักการบริหาร

การบริหารงานในองค์กรนั้น ผู้บริหารต้องมีหลักการที่บริหาร ซึ่งยึดแบบอย่างที่ได้มีการนำไปปฏิบัติและประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อก้าวไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ หลักการต่าง ๆ ต้องยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ทันกับความต้องการทุกอย่างและหลักการบริหารของ ฟาโยล (สมยศ นาวิการ, 2544:41) นั้นได้มีนักบริหารนำมาประยุกต์ใช้อยู่เสมอ

หลักการบริหาร 14 ประการของ ฟาโยล มีดังนี้

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labour)

การแบ่งงานกันทำเป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นว่า ต้องลดเวลาการเรียนรู้ให้น้อยลงและเพิ่มทักษะของการทำงานให้มากขึ้น

2. อำนาจหน้าที่และการรับผิดชอบ (Authority and Responsibility)

การดำเนินงานขององค์กรจะไม่มีประสิทธิภาพเลย ถ้าหากว่าการมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบไม่ได้มีส่วนสัมพันธ์กัน

3. ความมีระเบียบวินัย (Discipline)

ความมีระเบียบวินัย แสดงถึงการยอมรับในข้อตกลงหรือนโยบายต่าง ๆ ของสมาชิกภายในองค์กรที่เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายคนงาน ซึ่งมีความยุติธรรมมากที่สุด

4. การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of Command)

การที่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีผู้บังคับบัญชาสองคนเป็นการทำลายอำนาจหน้าที่ระเบียบวินัยได้ ดังนั้นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาควรจะได้รับฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความชัดเจนระหว่างแผนงานและบุคคลได้

5. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction)

แต่ละกลุ่มงานควรมีเป้าหมายเดียวกัน ภายใต้แผนงานและบังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น หลักการของข้ออ้างถึงลักษณะโครงสร้างขององค์กรที่ดี มีการจัดแผนงานที่เหมาะสม

6. ผลประโยชน์ของบุคคลควรจะเป็นรองจากผลประโยชน์ของส่วนรวม

(Subordination of Individual to the Common Good)

บุคคลในกลุ่มหรือในองค์กร ต้องคำนึงว่าความต้องการหรือผลประโยชน์ของเขาต้องเป็นรองจากผลประโยชน์ขององค์กรและยิ่งกว่านั้นผลประโยชน์ขององค์กร ควรจะเป็นรองกว่าผลประโยชน์ของสภาพแวดล้อมทางด้านสังคมขององค์กรด้วย

7. การให้ผลตอบแทน (Remuneration)

การให้ผลตอบแทนต่าง ๆ แก่บุคคลในองค์การ ควรยึดถือแนวความคิดของความยุติธรรมและต้องเป็นที่พึงพอใจทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายบริหารและฝ่ายคนงาน

8. การรวมอำนาจ (Centralization)

เป็นกระบวนการลดและเพิ่มอำนาจหน้าที่ของผู้บริหาร ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์แล้ว ต้องมีความสมดุลระหว่างการรวมอำนาจและการกระจายอำนาจ เมื่อความรับผิดชอบได้มอบหมายให้กับผู้บริหารคนใดแล้ว อำนาจหน้าที่ก็ต้องมอบหมายไปด้วยการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการลดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ใต้บังคับบัญชา และไปเพิ่มให้กับผู้บังคับบัญชา ถือว่าการกระทำดังกล่าวนี้ เป็นการรวมอำนาจมากขึ้นและในทำนองเดียวกันการเพิ่มความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นการกระจายอำนาจมากขึ้น

9. สายการบังคับบัญชา (The hierarchy)

การดำเนินงานต่าง ๆ ภายในองค์การควรเป็นไปตามสายการบังคับบัญชา คือจากระดับสูงลงมาระดับต่ำ เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางหน้าที่

10. ความมีระเบียบ (Order)

เป็นแผนผังขององค์การ ที่แสดงให้เห็นตำแหน่งของบุคคลทุกคนภายในองค์การ และความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

11. ความเสมอภาค (Equity)

ความเสมอภาค หมายถึง ความเมตตาและยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายในองค์การ ความเสมอภาคเป็นสิ่งจูงใจพนักงานที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้เขาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละและความจงรักภักดี หลักการความเสมอภาคอาจจะสะท้อนให้เห็นได้จากหลักการจ่ายผลตอบแทน ค่าจ้างและเงินเดือนที่จ่ายให้กับพนักงานต้องมีความยุติธรรม

12. ความมั่นคงของทีมงาน (Stability of Staff)

ความมั่นคงของงานเป็นหลักการที่ฟายอลนำไปใช้ทุกระดับขององค์การ คนงานผลิตต้องการความมั่นคงของงาน ในขณะที่กำลังเรียนงานอยู่ ความมั่นคงของงานของผู้บริหารระดับสูงเป็นสิ่งจำเป็นเช่นเดียวกันเพราะผู้บริหารต้องใช้เวลาในการเรียนรู้งานและปัญหาต่าง ๆ ในองค์การ

13. ความคิดริเริ่ม (Initiative)

การให้คนงานมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์กร หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชาได้แสดงความคิดริเริ่มต่าง ๆ การมีระบบของการให้คำแนะนำโดยผู้อยู่ได้ยังกับบัญชามาใช้ประโยชน์จากความคิดริเริ่มได้เป็นอย่างมาก

14. ความสามัคคี (Esprit de Corps)

ผู้บริหารต้องทำให้ผู้ปฏิบัติงานต่าง ๆ ในองค์กรมีลักษณะเป็นทีมงานความร่วมมือการปฏิบัติงานมุ่งไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายร่วมกันอย่างดีที่สุด

สรุปจากหลักการบริหาร 14 ประการของเฟโยล คือการประมวลหลักการบริหารที่สำคัญ อีกทั้งเป็นรากฐานของการบริหารงานในวิชาชีพ สำหรับนักพัฒนาตนเองของผู้บริหารหน่วยงานหรือสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี

3. กระบวนการบริหารงาน

การบริหารงานของผู้บริหารย่อมมีรากฐานของการบริหาร คืออำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งหมายถึงสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดไว้กับตำแหน่ง เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งใช้สำหรับการตัดสินใจและปฏิบัติหน้าที่ที่งานต่าง ๆ ให้สำเร็จดูกลงได้ ส่วนความรับผิดชอบ (Responsibility) เป็นความผูกพันที่ผู้บริหารยึดถือไว้ในการที่จะปฏิบัติงาน ตามอำนาจหน้าที่ให้เป็นผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

มีนักบริหารได้กล่าวถึงกระบวนการการบริหารไว้ดังนี้

กูติกและเออร์วิค (อ้างถึงใน แนวเนตร์ ทิพนันประดิษฐ์, 2548:12) แบ่งกระบวนการบริหารออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์กร (Organization)
3. การบริหารงานบุคคล (Staffing)
4. การสั่งการ (Directing)
5. การประสานงาน (Coordinating)
6. การรายงาน (Reporting)
7. การจัดงบประมาณ (Budgeting)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539:22-23) กล่าวถึงกระบวนการบริหารของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เกี่ยวข้องกับภารกิจ(Mission)วัตถุประสงค์ (Objective) และการปฏิบัติ (Actions) และพยายามทำให้บรรลุผลสำเร็จ **ซึ่งต้องมีการตัดสินใจเลือกแผนการ** ในอนาคต

2. การจัดองค์การ(Organizing) เป็นการกำหนด โครงสร้างบทบาทของบุคคลเพื่อทำงานในองค์การ

3. จัดบุคคลเข้าทำงาน (Staffing) เกี่ยวข้องกับการบรรจุและธำรงรักษามูลค่าและตำแหน่งหน้าที่ภายในโครงสร้างองค์การ โดยกำหนดความต้องการของแรงงาน การสรรหา การคัดเลือก บรรจุเลื่อนตำแหน่ง การประเมิน การวางแผนอาชีพ การกำหนดค่าตอบแทน

4. การชักนำ (Leading) หมายถึง การมีอิทธิพลต่อบุคคล เพื่อให้เขาทำประโยชน์ต่อองค์การ และเป้าหมายของกลุ่มเป็นสิ่งที่ต้องทำเป็นหลักในการบริหารความคิดระหว่างบุคคล ซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ

5. การควบคุม (Controlling) คือการวัดและการแก้ไขการทำงานส่วนบุคคลและองค์การ เพื่อให้มันแน่ใจว่าเดินไปตามแผน การควบคุมนี้เกี่ยวข้องกับการวัดผลการกระทำเปรียบเทียบกับเป้าหมายและแผน**ซึ่งจะแสดงถึงการเบี่ยงเบนจากมาตรฐานที่ปรากฏอยู่และช่วยปรับปรุงแก้ไข**

วิโรจน์ สารรัตนะ (2542:3) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์การ (Organization)
3. การนำ (Leading)
4. การควบคุม (Controlling)

จากการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่ากระบวนการบริหารงานนั้นประกอบด้วยหลักสำคัญ คือ การวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม และกระบวนการบริหารเป็นจุดเริ่มต้นที่แสดงถึงศักยภาพของผู้บริหารในการวางแผน **เพื่อจัดกิจกรรมการะงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด**

4. การบริหารทรัพยากร

ทรัพยากรโดยทั่วไปถือว่าเป็นสิ่งที่นำมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา การพัฒนางาน ผลผลิตเป็นสื่อโดยการใช้เทคโนโลยีและใช้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ให้บังเกิดผลดีต่อการนำไปช่วยในการสร้างองค์ความรู้สิ่งใหม่ ๆ ทรัพยากรประกอบด้วย บุคคล ประเพณีวัฒนธรรม โบราณสถาน องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรการศึกษาภายนอก ส่วนทรัพยากรการศึกษาภายในนั้น หมายถึงทุนทรัพย์ซึ่งอาจหาได้ จากทรัพยากรของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการบริหารทรัพยากร ไว้ดังนี้

ปรีชา เวสราวัช (2542:44-45) กล่าวว่า ทรัพยากรของสถานบันการศึกษาถือ ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ แหล่งสนับสนุนการศึกษา ในการใช้ทรัพยากร บุคคลให้คุ้มค่าหรือมีประสิทธิภาพนั้นต้องมีการวางแผนด้านบุคลากร (Planning human resource management) ระยะยาวให้เห็นภาพรวมโดยมีการวิเคราะห์งานให้ละเอียดเพื่อจะได้สรรหาบุคลากร ที่ขาดแคลนหรือจำเป็นให้พอเพียงและใช้บุคลากรให้คุ้มค่าและเหมาะสมกับงาน (Put the right man on the right job) ส่วนในด้านงบประมาณนั้น จะต้องใช้เงินให้คุ้มค่ามุ่งเน้นผลงานจริง มีระบบที่ตรวจสอบได้ โดยเน้นระบบงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงาน (PBB)

พนัส หันนาคินทร์ (2544:133) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้ อำนาจตลอดจนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน

ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีความสามารถในการจัดการบริหารทรัพยากร รวมทั้ง ทรัพยากรบุคคลโดยมีการจัดวางแผนบุคลากร สรรหา คัดเลือก กำหนดระบบการงบประมาณ จัดระบบทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น อาคารสถานที่เพียงพอ อุปกรณ์การ เรียนการสอนเพียงพอและได้มาตรฐาน แสวงหาความร่วมมือกับชุมชนในการสนับสนุนจัดหาและ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมและมีการใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างประหยัด มีการควบคุมดูแลเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ในกระบวนการ บริหารที่กล่าวมานี้ว่า คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด เพราะคนต้องเป็นผู้ดำเนินการจัดหาทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำและเป็นหัวหน้าสถานศึกษา

5. การบริหารงานภายในโรงเรียน

ความหมายของการบริหาร โรงเรียน

การบริหาร โรงเรียนหมายความว่า กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่ม บุคคล ซึ่งเรียกว่าผู้บริหารมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม การ

ดำเนินการต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามระบบที่สังคมกำหนดไว้ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารโรงเรียนมี 3 ลักษณะคือ

1. กระบวนการบริหารหน่วยงานทุกประเภทหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องดำเนินการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมงานเป็นต้น
2. ผู้บริหารโรงเรียน (School Administrator) หมายถึง ผู้ได้รับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดการต่าง ๆ เพื่อให้โรงเรียนทำหน้าที่บริการทางการศึกษาได้สมบูรณ์ตามเป้าหมายทุกประการ ผู้บริหารโรงเรียน คือผู้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน การบริหารจะมีประสิทธิภาพเมื่อผู้บริหารมีทักษะพื้นฐานในการบริหารและมีคุณสมบัติที่ดีแห่งการเป็นผู้บริหาร
3. ระบบ คือการทำงานที่กำหนดขั้นตอน และกระบวนการไว้อย่างชัดเจน ระบบเป็นผลรวมขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีส่วนที่กระทบกระเทือนต่อกัน ระบบของโรงเรียนตามที่สังคมกำหนดไว้ย่อมเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ในสังคมด้วย

แวเนนดรา พิตต์นัประดิษฐ์. (2548 :16) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนคือ การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่จัดกิจกรรมทางการศึกษา เพื่อสมาชิกในสังคมและประเทศชาติ ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพทั้งสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี ตามสมควรแก่สภาพของตน

จากความหมายการบริหารโรงเรียน สรุปได้ว่า การบริหาร โรงเรียนคือ การดำเนินงาน ของกลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการศึกษาภายในโรงเรียนแก่เยาวชนให้เกิดการพัฒนาในทุกด้าน ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

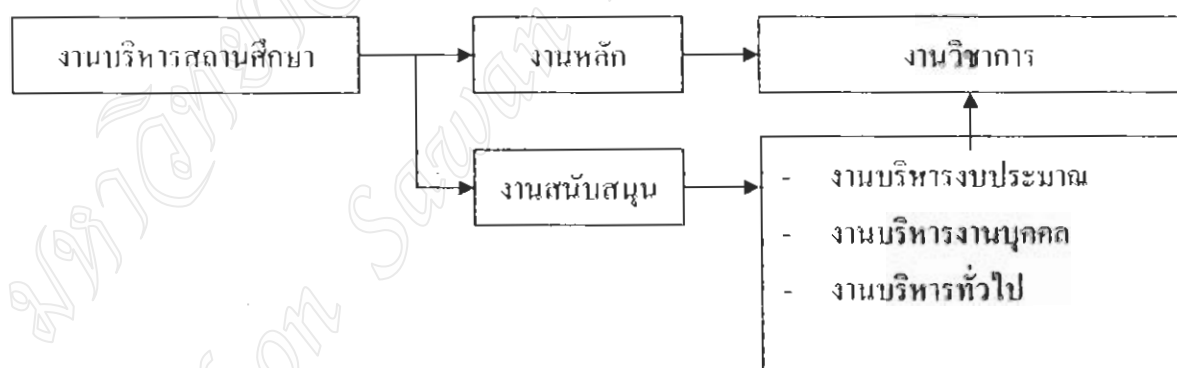
1. ขอบข่ายและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษา งานบริหารสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2541 : 12) การบริหารสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตมีชีวิตที่สงบสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

ขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษา

ขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษาเป็นกรอบที่จะทำให้ทราบภารกิจ และงานบริหารของสถานศึกษา เป็นการรวบรวมงานบริหารให้เป็นหมวดหมู่ เน้นให้เห็นความสำคัญและรายละเอียดของงานแต่ละงานอย่างชัดเจน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541:22-26) ได้กำหนดงานบริหารสถานศึกษาไว้รวม 4 งาน คือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารทั่วไป เมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์หลักของการบริหารสถานศึกษา จะเห็นได้ว่างานวิชาการเป็นงานที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักนั้นโดยตรง จึงแบ่งงานบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 งานออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. งานหลัก เป็นงานที่ดำเนินไปเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตรโดยตรง คือ งานวิชาการ
2. งานสนับสนุน เป็นงานส่งเสริมให้การปฏิบัติงานหลักเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ งานบริหารงบประมาณ งานบริหารงานบุคคล และงานบริหารทั่วไป ดังภาพ

ภาพที่ 2.1 แสดงขอบข่ายของงานบริหารสถานศึกษา

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.(2541อ้างถึงใน ณรงค์ ประสงค์.2546:37)

การศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม และต้องเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน การกระจายอำนาจจึงเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญในอันจะขับเคลื่อนระบบการศึกษาสู่ชุมชนอย่างแท้จริง การกระจายอำนาจตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ จึงทำให้โรงเรียนในปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลง ในหลายองค์ประกอบ เช่น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โรงเรียนมีสภาพเป็นนิติบุคคล ตามกฎหมาย ระบบการปฏิบัติงานต่าง ๆ ถูกเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีความคล่องตัว และประหยัดงบประมาณ(กระทรวงศึกษาธิการ.2546 : 6- 7) เป็นต้น ระบบการทำงานในสถานศึกษาเช่นเดียวกัน ในปัจจุบัน ได้ถูกปรับเปลี่ยนแผนงานออกเป็น 4 หมวดงาน คืองานวิชาการงานงบประมาณงานบุคลากร และงานบริหารทั่วไป ซึ่งมีขอบข่ายงานดังนี้

1.1 การบริหารวิชาการ

งานวิชาการเป็น งานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ที่พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการ บริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดย อิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการ บริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมี คุณภาพและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการ ได้อิสระคล่องตัวรวดเร็ว และ สอดคล้องกับ ความต้องการของนักเรียนสถานศึกษาชุมชนและท้องถิ่น
2. คุณภาพสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพ ภายใน เพื่อพัฒนาตนเองและการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัย เกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึด ผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และของบุคคลครอบครัวองค์กรหน่วยงานและสถาบันอื่นๆอย่างกว้างขวาง

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การนิเทศการศึกษา
4. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
5. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
6. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
7. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.2 การบริหารงานงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ชี้ดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณ มีความเป็นอิสระคล่องตัว โปร่งใสตรวจสอบได้
2. เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ

3. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ขอบข่าย / ภารกิจ

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
 - 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
 - 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
 - 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
 - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
 - 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
 - 2.3 การโอนเงินงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
 - 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
 - 3.2 การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
 - 4.1 การจัดการทรัพยากร
 - 4.2 การระดมทรัพยากร
 - 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์
 - 4.4 กองทุนเพื่อการศึกษา
 - 4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
 - 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
 - 5.2 การรับเงิน
 - 5.3 การเก็บรักษาเงิน
 - 5.4 การจ่ายเงิน
 - 5.5 การนำส่งเงิน
 - 5.6 การกันเงินไว้เบิกเหลื่อมปี

6. การบริหารบัญชี

6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน

6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา

7.2 การจัดหาพัสดุ

7.3 การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง

7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

1.3 การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อีสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ธงชัย สันติวงษ์ (2537) ให้ความหมายการบริหารงานบุคคลว่า หมายถึงภารกิจของผู้บริหารทุกคนที่มุ่งปฏิบัติในกิจกรรมทั้งปวงที่เกี่ยวกับบุคลากร เพื่อให้ปัจจัยด้านบุคลากรขององค์กรเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดเวลา ที่จะส่งผลสำเร็จต่อเป้าหมายขององค์กร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ให้ความหมายของการบริหารงานบุคคลว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับบุคลากรในหน่วยงาน ในอันที่จะให้ได้บุคลากรปฏิบัติงานตามความต้องการและเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้องรวดเร็ว และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

2. เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

3. เพื่อส่งเสริมให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ

4. เพื่อให้ครู และบุคลากรทางการศึกษา ที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การออกจากราชการ

1.4 การบริหารงานทั่วไป

การบริหารทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์การให้บริการบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบมุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชนซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เกื้อหนุน สวัสดิภาพและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

ขอบข่ายและภารกิจ

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนัก เรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตาม

อัตราย้าย

12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กรหน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

จะเห็นได้ว่าในรายละเอียดงานทั้ง 4 หมวด ที่ได้กล่าวมานั้นก็คืองาน 6 งานหลักที่โรงเรียนดำเนินการมา แต่ได้จัดหมวดหมู่ใหม่ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว กระจัดวัดและวัดขั้นตอนต่าง ๆ ลง อีกทั้งเป็นการสนองนโยบายการลดอัตราค่าจ้างคนภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงาน

เลขทะเบียน	191761
วันที่	
เลขหมู่หนังสือ	

2. การบริหารแบบมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการบริหารที่ได้รับความนิยมน้อยกว่าแพร่หลายในองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชนเนื่องจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นให้ความสำคัญกับบุคคลและกลุ่มงาน และได้รับการยอมรับว่าสามารถช่วยคลี่คลายข้อขัดแย้งและสร้างแรงจูงใจในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545:9-11) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการทำงาน จะทำให้รู้สึกผูกพันกับงานหรือองค์กร ความรู้ที่ผูกพันหรือ เกี่ยวข้องหากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้ว จะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือผูกพันสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

กณีนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ อ้างถึงในธวัชชัย รัตนเจียม รังสี.2547:14) ให้ความหมายในทางวิชาการว่า “ประชาคม” คือ รูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อตัดสินใจปัญหาสำคัญๆ ของประเทศหรือกิจการต่างๆ ที่รัฐได้กระทำลงหรือคาดว่าจะกระทำ โดยวิธีการให้ประชาชนลงคะแนนก่อกำกับการเลือกตั้งโดยทั่วไป ว่ายอมรับหรือปฏิเสธในเรื่องที่ขอความเห็นนั้น

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาดังแต่จนสิ้นสุดกระบวนการได้แก่การวิจัย (ศึกษา ชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การบริหารจัดการ การติดตามและการประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

เฉลิม เกิดโมลี (อ้างถึงใน ธวัชชัย รัตนเจียมรังสี.2547) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ประชาชนได้ใช้คุณสมบัติส่วนตัวในด้านความรู้ความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่เข้าไปร่วมคิดตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ด้วยตนเอง หรือองค์กรที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาค

ซีเมอร์ (Cemer) (อ้างถึงใน ปาริชาติ วัลย์เสถียรและคณะ. 2543 : 137) กล่าวว่า การให้โอกาส ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการหาทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายรับ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมคือ กระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้ที่มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อกำหนดวิธีการพัฒนาและแก้ไขปัญหากลางได้ ความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันจะทำให้เขาเหล่านั้นมีความผูกพันกับงานหรือองค์กร มีความรู้สึกรัก และเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดผลดีในอนาคตในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย และยังส่งผลต่อการควบคุมดูแล และปรับปรุงพัฒนากิจการขององค์กร ได้เป็นอย่างดี

2.2 ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เน้นความสำคัญที่บุคลากรและกลุ่มงานให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารที่มีประสิทธิภาพในบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งผู้บริหารยินยอมมอบ และกระจายอำนาจของตนสู่ผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระหน้าที่ของผู้บริหารลง และสามารถใช้เวลาในเรื่องสำคัญอื่นๆ ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยใช้งานในระดับล่างมีความหมายและท้าทายมากขึ้นเนื่องจากบุคลากรระดับปฏิบัติสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นในลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

สมยศ นาวิการ (2540: 149) พูดถึงระบบการมีส่วนร่วม (Participative System) ว่า การบริหารงานระบบนี้ผู้นำจะยึดถือข้อสมมติฐานที่มีต่อบุคคลตามทฤษฎี Y ของแมคเกรเกอร์ (McGregor) ซึ่งกล่าวว่าผู้นำใช้อำนาจหน้าที่เป็นทางการณ์น้อยมาก และเรียกผู้นำแบบนี้ว่าผู้นำแบบประชาธิปไตย คือ เป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหา ร่วมกันความเชื่อมั่นและไว้วางใจจะเกิดขึ้นระหว่างผู้บังคับบัญชากับบุคลากร ในขณะที่ มุหนันทาสาหนันท์(2541:197-198) ก็ได้กล่าวถึงระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า แท้ที่จริงก็คือการใช้ระบบประชาธิปไตยในการบริหารนั่นเอง ซึ่งบุคลากรทั้งหมดจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายขององค์กรและจะใช้วิธีตัดสินใจโดยกลุ่มเป็นหลักในการทำงาน ซึ่งผู้บริหารจะตัดสินใจเองก็ต่อเมื่อได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ โดยรอบคอบแล้ว ดังนั้นในการตัดสินใจจึงไม่ได้เกิดจากความต้องการส่วนตัวของใคร โดยเฉพาะ ผู้บริหารเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นรางวัลด้านวัตถุหรือจิตใจต่างมีความสำคัญต่อการทำงานของบุคลากรทั้งสิ้น

ธงชัย สันติวงษ์(2543 : 128) กล่าวว่า ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับบุคลากรและไม่เน้นถึงการใช้อำนาจหน้าที่ หรือก่อให้เกิดความเกรงกลัวในตัวผู้บังคับบัญชา แต่จะเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและพูดคุยด้วย ในการปฏิบัติงานบริหารของผู้นำชนิดนี้ มักจะเป็นไปในทำนองที่ว่าสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ดังนั้นการแก้ปัญหาต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่จะให้โอกาสทุกฝ่ายเข้ามาร่วมพิจารณา ซึ่งอาจกระทำโดยมีการประชุมหรือจัดตั้ง

คณะกรรมการเป็นต้น ซึ่งผู้นำชนิคมนี้จะพยายามส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความคิดเห็น และมีโอกาสร่วมตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ได้ด้วย สำหรับ สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542: 293) นั้นได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของลิเคิร์ต (Likert) ว่าเป็นนักบริหารที่มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในบุคลากรอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น เขาจะเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นตลอดเวลา และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยใช้ความเห็นพ้องต้องกัน โดยใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก บุคลากร ครูผู้สอนจะมีความรู้สึกเป็นอิสระมากในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานทุกเรื่อง

สรุปได้ว่าลักษณะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้น เกิดจากผู้นำแบบประชาธิปไตยที่บริหารงานด้วยโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ไม่ว่าจะร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในกระบวนการบริหาร อันได้แก่ การวางแผน การสั่งการ และการควบคุม ข่อมสร้างสภาพภูมิใจในความมีส่วนร่วมแก่บุคคลจะนำมาซึ่งความผูกพัน และความยินยอมรับผลการปฏิบัติงานอันเกิดจากการมีส่วนร่วม นั้น ๆ โดยปราศจากข้อโต้แย้ง ใด ๆ

2.3 นโยบายการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันได้มีการยอมรับ ในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม ในการบริหารองค์การ อย่างกว้างขวาง ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ด้วยแนวคิดที่ว่า การเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมปฏิบัติในกระบวนการบริหารองค์การนั้นๆ จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความผูกพันในกิจกรรมที่ตนเองมีส่วนร่วมและยินดีรับผลแห่งการปฏิบัติที่ตนเองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542) ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา ได้กำหนดให้ กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจ การบริหาร และการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษาโดยตรงโดยชัดหลัก 3 ประการคือ ความมีเอกภาพด้านนโยบาย กระจายอำนาจการบริหารและประสานส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ในท้องถิ่นของตน ให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์คือ พัฒนาคนไทยให้เป็นผู้มีความรอบรู้คู่คุณธรรมร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญก้าวหน้า เกิดความสมดุลแห่งธรรมชาติ ท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วตลอดเวลา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการ

พัฒนาความก้าวหน้า ทางเทคโนโลยีการสื่อสาร และข้อมูลสารสนเทศที่สามารถเชื่อมโยง
เครือข่ายไปทั่วโลก

ในการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปสถานศึกษานั้น มุ่งกระจายอำนาจ
การ **ตัดสินใจไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก** ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชนได้มี
ส่วนร่วมกันตัดสินใจในการบริหารให้มากที่สุด โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการบริหาร โดยตรงเพื่อให้
มีความคล่องตัวในการบริหารงานทั้ง 6 ภารกิจของสถานศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน โดยมีความเชื่อว่าการบริหารจัดการศึกษาที่ดีที่สุดนั้น เกิดจากการตัดสินใจของ คณะ
บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุด ซึ่งในความเป็นจริงนั้นคณะกรรมการ
ดังกล่าวสามารถที่จะเข้าร่วมกำหนดนโยบายเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้อง
กับความต้องการของชุมชน และสังคมได้ดี แต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารที่จะนำไปสู่
การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมแล้ว บุคลากร ครูผู้สอนทุกคนของสถานศึกษาในฐานะผู้ปฏิบัติและมี
ปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียน ควรจะเป็นผู้ที่มิบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารมากที่สุด
ทั้งนี้นอกจากบุคลากร ครูผู้สอนจะเป็นสมาชิกขององค์การซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในการจัด
กระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ตามเป้าหมายการจัดการศึกษาอย่างเต็มตัว
และรับผิดชอบในผลของการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง
ดี และมีความสุข แล้วการปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคลากร ครูผู้สอนนั้น ยังขัดโยงกับการประเมิน
คุณภาพทั้งภายในและภายนอกองค์การตามนโยบายประกันคุณภาพการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ ปรัชญา เวศาเรชช์ (2544:39) ได้กล่าวถึงการประเมินผู้บริหารต้นแบบ ซึ่ง
นอกจากมีเกณฑ์พิจารณาคุณสมบัติทั่วไปแล้ว ยังมีเกณฑ์สำคัญเรื่องสมรรถนะในการบริหาร ได้แก่
ความสามารถในการดึงให้ท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และให้โอกาสครู
มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นร่วมคิด วางแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา ซึ่งจะ
ส่งผลให้เกิดระบบการตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการศึกษา
มากกว่าระบบการบริหารการศึกษาตามแบบสั่งการเหมือนที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องของการจัด
วางระบบข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนและความสามารถในการ
ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด การที่บุคลากร ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในภารกิจ
การบริหารของผู้บริหาร โรงเรียนนั้น นอกจากจะส่งผลเชิงบวกในแง่ของการพิจารณาคำนิพนธ์ที่
รอบคอบถูกต้อง และสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรและนักเรียนตลอดถึงชุมชนและ
สังคมโดยรวมแล้ว การให้การยอมรับของผู้บริหาร โรงเรียนยังส่งผลถึงขวัญกำลังใจของบุคลากร

และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่สูงขึ้นเป็นค้ำประกันซึ่งประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกระบวนการบริหารที่ชัดเจนอีกด้วย

สรุปจากความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมพอสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่ระดมความคิด ระดมความรู้ ระดมความต้องการ และระดมความรับผิดชอบร่วมกันในการบริหารการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมาย ตามนโยบายและตามความต้องการของทุกฝ่าย เกิดความภาคภูมิใจในผลแห่งความสำเร็จร่วมกัน

2.4 การมีส่วนร่วม

2.4.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

อภิญา เวชชัย. (2544,อ้างในไพรัช อรรถกามานนท์ และปัทมา โชควรวัดนกร.2546:18) ได้พูดถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ในการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญๆ ดังนี้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วม ในฐานะเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน หรือเป็นแบบเพื่อนผู้ปกครอง และชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ โดยมุ่งเน้น การทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค มากกว่าความร่วมมือที่เป็นพิธีการหรือเป็นความร่วมมือที่ฝ่ายผู้ปกครอง ชุมชนเป็นฝ่ายให้ และ โรงเรียนเป็นฝ่ายรับฝ่ายเดียวเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน
2. แนวคิดการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสม อยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเอง ขอมรับความแตกต่างของบุคคล เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าเป็นทางการและควรเป็นความสัมพันธ์แบบสองทางที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ การขอมรับความคิดเห็นต่าง ๆ การเรียนรู้ร่วมกันการสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
3. การสื่อสารข้อมูลข่าวสารสองทางทำให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลข่าวสารต้องเป็นข้อมูลที่แท้จริง โปร่งใส มีการใช้การสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบ มีความจริงใจ มีการสื่อสารสม่ำเสมอ การเข้ามามีส่วนร่วมอาจมาจากความสนใจเป็นรายบุคคลการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว การเข้าร่วมในฐานะกรรมการหรือเข้าร่วมให้คำปรึกษาช่วยเหลือด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าร่วมเพื่อการพิทักษ์สิทธิหรือการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ตลอดจนการตรวจสอบในการบริหารของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด จำเป็นต้องผ่านกระบวนการในขั้นต้น คือ การร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารรายละเอียดการดำเนินโครงการที่อาจจะมีผลทั้งทางบวก และทางลบ ต่อคนหรือชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข่าวสารที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงรายละเอียด ผลดี - ผลเสีย จากการดำเนินโครงการและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและป้องกันแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

2.4.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

อลิน ระพีพัฒน์ (2525:101) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิเช่น เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะแรงใจใคร่หรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้าหรือเข้าใจวัตถุประสงค์ และอยากเข้าร่วมกิจกรรมเพราะเห็นว่ามีประโยชน์ในระยะยาว

2. ช่วงในจังหวะใดที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น เช่น โครงการสร้างงานในชนบทที่เคยทำร่วมกัน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทาง การวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา ตามแผนการประเมินผลงาน กิจกรรมพัฒนาการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน กลุ่ม ติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี

ลือชัย ศรีเงินขวง และผาสุก เอนกพาณิชย์ (2526:12-13) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมขอ ประชาชนที่แท้จริง จะต้องไม่หมายความว่าเพียงแต่การดึงประชาชนเข้าร่วมโครงการที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนด “รูปแบบและเป้าหมายของงาน” ดังที่ผ่านมาแต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่ค้นคิดปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแล กำกับ ตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้อง หมายถึงการมอบอำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็ง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ และได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ลักษณะดังนี้

1. มีส่วนร่วมประชุม
2. มีส่วนร่วมบริจาคเงิน
3. มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
4. มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
5. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ

เบกรี ทีเจ (Gary lee J อ้างถึงใน อาภรณ์พันธ์ จันทรัสว่าง 2524:46) ได้จัดลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอ
3. การแก้ไขปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ที่ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานกับตัวนำการเปลี่ยนแปลง

ถวิล มาตรฐาน (2545: 195) ได้กล่าวสรุปว่าการมีส่วนร่วมเกิดผลดีและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์หลายประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมเป็นการระดมสรรพกำลังจากทรัพยากรมนุษย์สามารถนำเอาความรู้และทักษะของแต่ละคนมาใช้ในการวางแผนทำให้แผนงานสมบูรณ์ขึ้นและนำไปปฏิบัติจะประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นเช่นเดียวกัน
2. การมีส่วนร่วมทำให้คุณภาพของการตัดสินใจสูงขึ้น ทำให้ได้แผนงานที่เกิดจากหลายๆ ทรรศนะ และหลากหลายผู้ชำนาญการ/ผู้เชี่ยวชาญ การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ทำให้เกิดพันธสัญญา พร้อมทั้งจะให้ตรวจสอบจนช่วยให้เกิดการสนับสนุนในการนำไปปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในผลลัพธ์

3. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ เป็นมรรควิธีหนึ่งในการพัฒนา หรือเป็นการสร้างวัฒนธรรม การปฏิบัติงาน สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในทีมงาน และสร้าง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในองค์กร

4. การมีส่วนร่วมในการบริหาร เปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล กลุ่มบุคคลเพิ่มพูน ประสบการณ์ในวิชาชีพ และแสวงหาแนวทางพัฒนาวิชาชีพของตนเอง

5. การมีส่วนร่วมในการวางแผน และตัดสินใจ เป็นการเปิดโอกาสอันยิ่งใหญ่ สำหรับโรงเรียนที่จะลดการต่อต้าน และปรับเปลี่ยนไปสู่แนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพการมีส่วนร่วม ถือว่าเป็น “ความชอบธรรม” หรือเป็น “สิทธิ” ของผู้ร่วมงานทุกคน

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์และคณะ(254 :) สรุปว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ นโยบายของรัฐที่ไม่เอื้อต่อการทำงาน ระบบการบริหาร ของรัฐเป็นระบบศูนย์รวมอำนาจการตัดสินใจจากบนสู่ล่าง และหน่วยงานในระดับปฏิบัติของรัฐ ขาดความรู้ และทักษะในการเปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา อีกด้านหนึ่ง เกิดจากโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมไทยมีความเกรงใจทำให้เข้าร่วมในโครงการต่างๆ นอกจากนั้นยังมีการไม่แสดงความคิดเห็น ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความเกรงใจหรือความกลัวความ แตกต่างทางสังคม รายได้ อำนาจและสถานะทางเศรษฐกิจ ระบบการเมืองถูกควบคุมโดยชนกลุ่ม น้อย และการขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการ انعกแจงทรัพยากร

2.4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

อकिन ระพีพัฒน์ (2527:101) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมคือ บุคคล และกลุ่มบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น สอดคล้องกับความ เชื่อพื้นฐานทัศนคติทัศนคติและค่านิยมของตน ซึ่งมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษา ผลประโยชน์ หรือมีประสบการณ์ที่เป็นอดีตคือกิจกรรมนั้นมาแล้ว และกิจกรรมนั้นขึ้นอยู่กับ ความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ และขึ้นอยู่กับอุปนิสัย จารีตประเพณี และโอกาสที่จะเอื้ออำนวย

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1. ความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ปัจจุบัน โลกมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี เกิดเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ละประเทศจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อน คือการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถเพื่อให้ทันกับกระแสโลก

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักการแก้ปัญหา มีความริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและมีคุณธรรม รู้จักฟังตนเอง อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข จากความพยายามในการจัดการศึกษาของไทยเพื่อพัฒนาคุณภาพในรอบหลายปีที่ผ่านมาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนักเรียนมัธยมศึกษา ของกรมวิชาการ(ปี 2540) คะแนนเฉลี่ยของวิชาต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีค่าต่ำกว่าร้อยละ 50 ด้านการคิดวิเคราะห์ จากการศึกษาของสถาบันการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(สสวท.) เกี่ยวกับการทำข้อสอบของสมาคมนานาชาติ เพื่อการประเมินผลทางวิชาการ พบว่า เด็กไทยทำข้อสอบ ได้ดีสำหรับข้อสอบแบบเลือกตอบ ที่ใช้ทักษะพื้นฐาน หรือข้อสอบที่ใช้ความจำ แต่ไม่สามารถทำข้อสอบที่เป็นโจทย์ปัญหา ที่ต้องคิดวิเคราะห์ หรือเขียนคำตอบที่ต้องอธิบายยาว ๆ แสดงให้เห็นถึงปัญหาในการคิดวิเคราะห์และการเรียบเรียงคำตอบของเด็กไทย

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทย โดยต้องเริ่มต้นที่สถานศึกษาทุกแห่ง โดยเริ่มพัฒนาการศึกษาของตนเอง ด้วยการจัดระบบการประกันคุณภาพภายใน โดยผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหาร และการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นการสร้างความมั่นใจว่า สถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อให้เด็กไทยเป็นคนดี มีความสามารถ มีความสุข ร่วมกันสร้างสรรค์ให้สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เศรษฐกิจมั่นคง สามารถร่วมมือ และแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 1-2)

2. การประกันคุณภาพภายในตามสาระบัญญัติของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ

จากความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษา จึงได้มีสาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในไว้ดังนี้

หมวด 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงาน

ต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรับรองการประเมินคุณภาพภายนอก

สาระบัญญัติดังกล่าว เป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อบรรลุเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นการมั่นใจให้แก่ผู้ปกครอง พ่อแม่ ว่าลูกหลานจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ นอกจากนี้การประกันคุณภาพภายใน จะทำให้สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน

3. การนำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาควรดำเนินการให้ครอบคลุมตามแนวทางหลัก ดังนี้

1. สถานศึกษาจะต้องดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี โดยควรเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2543

2. ให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อันประกอบไปด้วยการวางแผน การ ดำเนินการ การประเมินผลและการปรับปรุงการดำเนินงาน โดยสถานศึกษาต้องจัดทำแผนพัฒนา การศึกษาที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการที่กำหนดใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาและเป้าหมาย / ปรัชญา / ธรรมนูญสถานศึกษา กำหนดระยะเวลาในการ ดำเนินการที่ชัดเจน ติดตามประเมินผลการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมิน มาใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3. การดำเนินการประกันคุณภาพภายในทุกชั้นตอน ควรเน้นการประสานงานและ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4. สถานศึกษาควรจัดทำรายงานผลการประกันคุณภาพภายในให้เรียบร้อย ก่อนเริ่ม ปีการศึกษาใหม่ พร้อมเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนและพร้อมที่จะนำเสนอได้ ตลอดเวลา

4. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา ที่ได้มีการพัฒนากันอยู่ในขณะนี้ มีแนวคิด เพื่อส่งเสริมและเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา โดยการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2. การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งถึงแม้จะเป็นบุคคลภายนอก แต่ยังคงถือว่าเป็นการประเมินภายใน เพราะดำเนินการโดยหน่วยงานที่อยู่ในสายบริหารของสถานศึกษา ซึ่งจะดำเนินการตรวจสอบและประเมินสถานศึกษาเป็นระยะ ๆ ตามที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพอันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินภายนอก จากสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชน

5. แนวคิดตามหลักการบริหาร

การประกันคุณภาพภายในเป็นกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการ หลักการและกระบวนการบริหารดังกล่าว เป็นสิ่งที่ใช้ในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยจะต้องมีกระบวนการวางแผน ทำตามแผน ตรวจสอบ ประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้การทำงานได้ผลและมีคุณภาพดี

การประกันคุณภาพในสถานศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันวางแผน (P) กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือทำตามแผน (D) ในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูลเพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน (C) หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแล้วร่วมกันปรับปรุง (A) แผนงานนั้น ๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียน

6. หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายใน

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิด เป้าสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดกับผู้เรียน

2. การประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา

3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมกำกับดูแล ตามขั้นตอนทุกขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพเป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคมและประเทศชาติ

7. ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

การเตรียมการ

1. เตรียมความพร้อมบุคลากร

1.1 สร้างความตระหนัก

1.2 พัฒนาความรู้และทักษะ

2. แต่งตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบ

การดำเนินการ

1. วางแผนการปฏิบัติงาน (P)

1.1 กำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษา

1.2 จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย

1.3 กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

1.4 กำหนดระยะเวลา

1.5 กำหนดงบประมาณ

1.6 กำหนดผู้รับผิดชอบ

2. ดำเนินการตามแผน (D)

2.1 ส่งเสริมสนับสนุน

2.2 จัดตั้งอำนาจความสะดวก สนับสนุนทรัพยากร

2.3 กำกับ ติดตาม

2.4 ให้งานพิเศษ

3. ตรวจสอบประเมินผล (C)

3.1 วางกรอบการประเมิน

3.2 จัดหาหรือจัดทำเครื่องมือ

3.3 เก็บข้อมูล

3.4 วิเคราะห์ข้อมูล

3.5 แปลความหมาย

3.6 ตรวจสอบ / ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน

4. นำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A)

4.1 ปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากร

4.2 วางแผนในระยะต่อไป

4.3 จัดทำข้อมูลสารสนเทศ

การรายงาน

จัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

1. รวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมิน
2. วิเคราะห์ตามมาตรฐาน
3. เขียนรายงาน

8. มาตรฐานของการประเมินภายใน

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam 1998:1, อ้างถึงใน ธวัชชัย รัตนเจียมรังสี, 2547) ได้กล่าวถึงการดำเนินการประเมินผลภายในจะต้องมีกระบวนการดำเนินการที่ได้มาตรฐาน ซึ่งการประเมินต้องออกแบบการประเมินให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์ต่อไปนี้

1. มาตรฐานด้านประโยชน์จากการประเมิน (Utility standard)

ผลการประเมินต้องให้ข้อมูลที่ตรงตามที่ผู้ใช้ผลการประเมินอย่างรู้ เช่น ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานได้จริง โดยเฉพาะถ้าสามารถให้ข้อมูลช่วยในการปรับปรุงตนเองได้ระดับบุคคล (นักเรียน ครู ผู้บริหาร) ก็จะยิ่งเป็นประโยชน์มากขึ้น

2. มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard)

วิธีการที่ใช้ในการประเมินต้องมีความเป็นไปได้ทางปฏิบัติจริง ประหยัด คุ้มค่าและเหมาะสม

3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Property standard)

วิธีการที่ใช้ในการประเมินต้องไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน เช่น ไม่ก่อให้เกิดผลเสียกับผู้ที่ให้ข้อมูล

4. มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standard)

วิธีการที่ใช้ประเมินต้องมีความถูกต้องให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ต้องสามารถวัดตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด แหล่งผู้ให้ข้อมูลเชื่อถือได้ ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง วิเคราะห์และนำเสนอผลการประเมินถูกต้องและผลการประเมินมีความเป็นปรนัย

วิธีการประเมิน

สกริพเวน ได้กล่าวถึง วิธีการประเมิน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. การประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation)

คือการประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื้อหา จุดมุ่งหมาย การให้หรือการกำหนดคะแนน และทัศนคติของผู้ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ เป็นการประเมินในระดับยังไม่ต้องการปฏิบัติ

2. การประกันคุณค่าปฏิบัติการ (Pay – off Evaluation)

คือการตัดสินใจคุณค่าผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือ้นต่อนักเรียน (ในกรณีที่เป็นโครงการเป็นการเรียนการสอน) เช่น การตัดสินใจความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังสอบ หรือผลที่ได้จากกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม เป็นต้น

ในการประเมินผลโครงการนั้น ใช้วิธีการประเมินทั้ง 2 อย่าง แต่นำหนักความสำคัญของการประเมินผลแต่ละอย่างแตกต่างกันแล้วแต่ลักษณะของโครงการ แต่วิธีการประเมินผลทั้ง 2 นี้ อาจจะใช้ได้ทั้งการประเมินผลความก้าวหน้า และการประเมินผลสรุป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532 : 9) ได้กำหนดวิธีการประเมินเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การประเมินตนเองเป็นกระบวนการก่อให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงแผนหรืองาน/โครงการและสารสนเทศในการตัดสินใจสัมฤทธิ์ของแผนงานหรืองาน/โครงการคือการประเมินตนเองทั้งระยะก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดแผน หรืองาน/โครงการหรือครบกำหนดระยะเวลาหนึ่ง
2. การประเมินโดยหน่วยเหนือ หรือหน่วยงานอื่น จะเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของแผนงานหรืองาน/โครงการ เพื่อตรวจสอบว่างาน/โครงการประสบผลสำเร็จเพียงใด โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของงาน/โครงการที่กำหนดไว้

มาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553)

หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ข้อหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข ใฝ่รู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ พัฒนา งานอาชีพ สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน และชาญฉลาด และมีความเป็น ประชาธิปไตย

2. หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทย ให้ความรักและความภูมิใจในท้องถิ่น และประเทศชาติ มีความรู้และทักษะการประกอบอาชีพที่สุจริต มีความมุ่งมั่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัดอดทน เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมไทย และโลก

3. หลักแห่งความเสมอภาค คนไทยทุกคนต้องมีสิทธิ์เสมอกันในการรับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม คาบคู่ไปกับความมีคุณภาพ โดยไม่แบ่ง ชนชั้น หรือความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม

4. หลักการมีส่วนร่วม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน มีส่วนร่วมใน การบริหาร และจัดการศึกษาร่วมกับคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ และศักดิ์ศรีและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ตามนัยของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

5. หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์ หลักการและมาตรฐานในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ต้องสอดคล้องระหว่าง สารະบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 นโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ และสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการอาชีวศึกษาและมาตรฐานการอุดมศึกษา

จากอุดมการณ์และหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้กำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ในการ ประเมินสถานศึกษา เพื่อการพัฒนาสถานศึกษาไปสู่คุณภาพที่ต้องการ ในรอบที่สอง (2549 – 2553) จำนวน 14 มาตรฐาน 60 ตัวบ่งชี้ โดยแยกเป็น 3 ด้านคือ ด้านผู้บริหาร ครู และนักเรียน (สำนัก รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.2548:1-8.ปรับปรุง 12 ค.ค. 2548)

มาตรฐานด้านผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มี

วิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานด้านครู

มาตรฐานที่ 8 ครูมีคุณวุฒิ /ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ

มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

มาตรฐานที่ 10 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรม และการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียน และท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

จากมาตรฐานการศึกษาข้างต้น สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้จัดทำและปรับปรุงขึ้น เพื่อให้มีความชัดเจนและเหมาะสม สะดวกต่อการนำไปปฏิบัติ และยังสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งสถานศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการดำเนินการ การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และพัฒนา สถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน ได้เป็นอย่างดี สำหรับมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในเรื่องของ การมีส่วนร่วม หรือด้านสัมพันธชุมชนในการพัฒนาการศึกษาซึ่งมี 2 ตัวบ่งชี้ มีข้อกำหนดที่ ชัดเจนในการให้สถานศึกษาดำเนินการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารทั่วไป เพื่อพัฒนาสถานศึกษา ไปสู่คุณภาพตามมาตรฐาน ฉะนั้น สถานศึกษาจึงมีความจำเป็นในการส่งเสริมและสร้างสัมพันธ์ ให้เกิดขึ้นระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยการให้ระบบการวางแผน และสร้างเสริมกิจกรรม และความร่วมมือต่าง ๆ เพื่อดึงชุมชน บุคคล องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ มาร่วมพัฒนาสถานศึกษา ในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการทำงานร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ปฏิบัติงานต่าง ๆ ร่วมกัน ตรวจสอบ ติดตามผลการปฏิบัติงาน ร่วมกันปรับปรุงแก้ไข พัฒนาผลการดำเนินงานของ สถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้กำหนดตัวบ่งชี้อันเป็นคุณลักษณะเฉพาะของมาตรฐานที่ 14 ว่าด้วยเรื่อง สถานศึกษาส่งเสริม ความสัมพันธ์และร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษาไว้ 2 ตัวบ่งชี้ (สำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.2548 :25 -26) คือ

1 สถานศึกษามีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความ ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาออกเป็น 5 ข้อ เพื่อใช้เป็นแนวทางใน การประเมิน และให้สถานศึกษานำไปพัฒนาและปฏิบัติ เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพตามเกณฑ์ คือ

1.1 สถานศึกษามีผู้รับผิดชอบหรือจัดหน่วยงานรับผิดชอบในการส่งเสริม ความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษาที่ชัดเจน

1.2 สถานศึกษามีการจัดแผนงานเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ และความ ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

1.3 สถานศึกษามีระเบียบรองรับการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความ ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

1.4 สถานศึกษามีการประเมินระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

1.5 สถานศึกษามีการนำผลการประเมินมาใช้ตัดสินใจ และปรับปรุงระบบและกลไกในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

2 สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา เกณฑ์การพิจารณาในตัวบ่งชี้มี 6 ข้อ ดังนี้

2.1 สถานศึกษามีกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา และชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน

2.2 สถานศึกษามีกิจกรรมให้บริการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2.3 สถานศึกษาร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2.4 สถานศึกษาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

2.5 สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชน

2.6 สถานศึกษามีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชน

จะเห็นได้ว่าจากเกณฑ์การพิจารณาในตัวบ่งชี้ สถานศึกษาจะต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจัง สร้างความตระหนักร่วมกัน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่ 14 ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารจัดการด้านอื่น ๆ ตามมารวมถึงคุณภาพของสถานศึกษา

การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนเป็นผู้นำชุมชนจึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและขณะเดียวกันโรงเรียนจะต้องยอมรับประชาชนเป็นเจ้าของโรงเรียน

2. ชุมชนควรมีส่วนกำหนดนโยบาย เป้าหมายมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ

3. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือการนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน

4. เป็นงานที่โรงเรียนพยายามดึงดูดทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนมากที่สุด และให้ชุมชนได้มีโอกาสให้บริการจากโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยเช่นกัน

5. โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่ดั่งขึ้นมาเพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนในท้องถิ่น โรงเรียนกับชุมชนย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

6. การดำเนินงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือ การช่วยเหลือ ประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์และก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ต่อการดำเนินงานของโรงเรียน

7. การให้กรรมการศึกษา ได้มีโอกาสเข้าร่วมในการให้ข้อมูล และเสนอแนะกิจกรรมของ โรงเรียน การให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียน

8. จากจุดเน้นการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2540 ได้กำหนดการร่วมพัฒนาการศึกษาโดยคณะกรรมการโรงเรียน หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชนไว้ดังนี้

8.1 กรรมการโรงเรียนร่วมกันพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน กำหนดแผนการพัฒนาการศึกษา

8.2 กรรมการโรงเรียน หน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น และชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

8.3 โรงเรียนให้บริการร่วมกิจกรรมและร่วมพัฒนาชุมชนในด้านการศึกษา

8.4 การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของโรงเรียนแก่ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังสม่ำเสมอ

9. การที่จะจัดโรงเรียนให้เป็นองค์การหนึ่งทางสังคม ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายกลุ่ม ซึ่งมีความรับผิดชอบ มีความตั้งใจ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2536)ได้กำหนดขอบข่ายของความสัมพันธกับชุมชน ดังนี้

1. งานการให้บริการชุมชนด้านต่างๆ
2. งานการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน
3. งานเกี่ยวกับกรรมการศึกษา
4. งานการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ
5. งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ
6. งานการประชาสัมพันธ์

1. ความสำคัญของโรงเรียนต่อชุมชน

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นเสมือนบ้านหลังที่ 2 ของลูกหลานในชุมชน เนื่องจากชุมชนของไทยมี 3 สถาบันหลักอยู่ 3 สถาบัน ได้แก่

1. สถาบันครอบครัว
2. สถาบันศาสนา
3. สถาบันการศึกษา

ลูกหลานของคนในชุมชนเมื่อแรกเกิดจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากคนในบ้าน ครอบครัว เมื่อโตถึงวัยที่สมควรได้รับการศึกษา พ่อ - แม่ จะนำไปเข้าโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนโดยมุ่งหวังให้ลูกหลานได้รับการอบรมสั่งสอนจากครู และโรงเรียนให้เป็นผู้มีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถเพื่อนำไปประกอบอาชีพในอนาคต ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นโรงเรียนหลังแรกและเป็นเสมือนบ้านหลังที่ 2 ของลูกหลานในชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน

2. ความสำคัญของคณะกรรมการโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียน

ชุมชนของไทยในอดีตส่วนมากจะอยู่ในชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็ก มีความเป็นปึกแผ่น ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันเหมือนหนึ่ง น้อย ซึ่งทุกคนจะรู้และรักสามัคคีกันเป็นอย่างดี ปัจจุบันสังคมและชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมยุคใหม่ มีเทคโนโลยีมากมายทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ความสามารถต่างๆ มากขึ้น ผู้คนในชุมชนอยากให้ลูกหลานได้เรียนสูงๆ จึงส่งลูกหลานไปเรียนต่อในที่ต่างๆ ทำให้โรงเรียนประถมศึกษา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นให้ทันสมัยและมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเพื่อการพัฒนาโรงเรียนต่อไป

วิถีชีวิตสังคม ไทยทุกวันนี้ผูกพันกับการศึกษาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งแต่เดิมมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำการสอน จากนั้น จึงมีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนถึงขั้นมีโรงเรียนเกิดขึ้นเรียกว่าโรงเรียนประชาบาล หมายถึง โรงเรียนของประชาชน ความมุ่งหมายในสมัยนั้น ยังมีเพียงแค่อ่านออกเขียนได้เท่านั้นแต่ปัจจุบันแนวคิดได้เปลี่ยนไปจากเดิมมาก ได้มีการมองถึงการศึกษามากขึ้น คือมองจากการศึกษาที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจจึงเริ่มมีการให้การศึกษาแก่ประชาชนมากขึ้น เมื่อการศึกษามีความสำคัญมากขึ้น ชุมชนจึงมีส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จึงต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระของที่ต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้เจริญก้าวหน้า
 2. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์เพื่อการจัดหาจุดพัฒนาการศึกษาให้แก่ลูกหลาน
 3. ร่วมค้นหาผู้มีความรู้ ความสามารถในการท้องถิ่นเข้าร่วมในการศึกษาในโรงเรียน
 4. ชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติงาน ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียน
 5. ร่วมตรวจสอบผลการพัฒนาโรงเรียนการจัดการศึกษาของโรงเรียนหากมีปัญหาให้ร่วมกันแก้ไข
 6. สร้างความภาคภูมิใจในผลงาน การพัฒนาการศึกษาร่วมกันโดยชุมชนเข้ารับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนและร่วมกันภาคภูมิใจ
- องค์กรท้องถิ่นชุมชนที่มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาด้วยอีกองค์กรหนึ่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบล
- เป็นองค์กรท้องถิ่น ตามระบอบประชาธิปไตยมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ดังต่อไปนี้
1. ส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกอาจได้รับการคัดเลือกเป็นผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล ด้วย
 2. ทำหน้าที่ส่งเสริมเกษตร และกิจกรรมสหกรณ์ การส่งเสริมพัฒนาการประกอบอาชีพ และพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือน
 3. การคุ้มครอง การดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของ องค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนที่สามารถนำมาให้การศึกษาในโรงเรียน
 4. การออกข้อบังคับสภาตำบล เพื่อใช้บังคับแก่ประชาชนในตำบลให้ถือปฏิบัติ
- ในส่วนนี้ถ้าข้อบังคับที่สภาตำบลกำหนดขึ้นมีลักษณะของการสร้างสรรค์ควรนำมาให้นักเรียนได้เรียนรู้หรือศึกษาที่โรงเรียน

3. บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในการสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน

บทบาทหน้าที่สำคัญของโรงเรียนอีกบทบาทหนึ่ง คือการดำเนินการประสานร่วมมือกับคณะบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับงานของโรงเรียน บทบาทในส่วนนี้มีดังนี้

1. งานเลขานุการคณะกรรมการ โรงเรียน เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการทำหน้าที่ยานธุรการของคณะกรรมการโรงเรียนโดยเฉพาะ เช่น งานทะเบียน งานธุรการ งานดำเนินการตามมติที่ประชุม งานความสัมพันธ์กับองค์กรชุมชน เป็นต้น

2. งานประสานและส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกให้คณะกรรมการโรงเรียนสามารถปฏิบัติงานได้ตามบทบาทหน้าที่ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 กำหนดไว้

4. ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ จึงเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านต่างๆ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

ผู้แทนผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการด้านคุณภาพทางการศึกษา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้งในส่วนที่คาดหวังและสภาพเป็นจริงที่เกิดขึ้นและร่วมมือกับครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้แทนครู เป็นผู้ที่มีความชำนาญในสาขาวิชาชีพครูมีความสำคัญต่อการนำเสนอข้อมูลด้านกระบวนการเรียนรู้ปัญหาและความต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือ รวมทั้งรายงานผลการจัดการศึกษา

ผู้แทนองค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนภาพของปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการที่ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษาและมีความสำคัญต่อสถานศึกษาอย่างยิ่งในเรื่องการขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณทรัพยากรทางการจัดการศึกษาและเชื่อมโยงแผนพัฒนาการศึกษากับแผนพัฒนาท้องถิ่น

ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา เป็นผู้สะท้อนภาพของความรักความศรัทธา ความภาคภูมิใจต่อสถาบันการศึกษาที่ตนได้รับการศึกษา ช่วยจรรโลงคุณค่าของสถาบันไปสู่ศิษย์รุ่นหลังให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเช่นกัน

ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ เป็นผู้นำเสนอและเพิ่มเติมข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่ช่วยเสริมให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ครอบคลุมในทุกๆด้านอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะกรรมการและเลขานุการซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญที่จะสะท้อนภาพในการบริหารจัดการ ผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นการทำงาน สะท้อนความคิด เปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ จัดเตรียมการประชุม บันทึกการประชุม รายงานผลการประชุมและสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ห้องประชุม วัสดุใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการพิจารณานำมติ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในสาขาหลากหลายและเข้าใจการศึกษามีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศแรงกาย แรงใจพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ สังคมเข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า

5. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษากับคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) กำกับ (2) ส่งเสริม สนับสนุน และ (3) มีอำนาจอื่นตามที่กฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ซึ่งมีกรอบในการดำเนินงาน ดังนี้

อำนาจหน้าที่ในการกำกับ หมายถึง การกำกับให้สถานศึกษาดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

1. อำนาจในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษา มีความเข้มแข็ง บริหารงานอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการการศึกษาแก่เยาวชน และประชาชนได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง และจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ สรรพคุณ เชื่อถือของประชาชน ชุมชนและท้องถิ่น

2. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษา อำนาจหน้าที่ในส่วนนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่า ด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็น อำนาจ ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ด้านวิชาการ

1.1 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้ สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และ ท้องถิ่น

1.2 ให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการ การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.3 รับทราบ และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการ ตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2. ด้านงบประมาณ

1.1 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การจัดตั้ง และการใช้จ่ายงบประมาณ ของสถานศึกษา

1.2 ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับประกาศ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงิน และการจัดหารายได้ของสถานศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างที่กฎหมายระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

3. ด้านการบริหารงานบุคคล

ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ด้านการบริหารทั่วไป

4.1 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผน ของกระทรวงศึกษาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.2 รับทราบให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจน นโยบายแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นและรายงานเขตพื้นที่การศึกษา

4.3 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.4 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการออกระเบียบข้อบังคับประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.5 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

4.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

7. ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา

วิถีชีวิตสังคมไทยทุกวันนี้ผูกพันกับการศึกษาเป็นเวลานาน ซึ่งแต่เดิมมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำการสอน จากนั้นจึงมีการพัฒนามาเรื่อยๆ จนถึงขั้นมีโรงเรียนเกิดขึ้นเรียกว่า โรงเรียนประชาบาล หมายถึงโรงเรียนของประชาชน ความมุ่งหมายในสมัยนั้น ยังมีเพียงแค่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น

แต่ปัจจุบันแนวคิดได้เปลี่ยนไปจากเดิมมากได้มีการมองถึงการศึกษามากขึ้น ถือมองจากการศึกษามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจจึงเริ่มมีการให้การศึกษาแก่ประชาชนมากขึ้น

เมื่อการศึกษามีความสำคัญมากขึ้น ชุมชนจึงมีส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จึงต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระของคนที่ต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้เจริญก้าวหน้า
 2. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์เพื่อการจัดหาจุดพัฒนาการศึกษาให้แก่ลูกหลาน
 3. ร่วมค้นหาผู้มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาในโรงเรียน
 4. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติงาน ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียน
 5. ร่วมตรวจสอบผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียนหากมีปัญหาให้ร่วมกันแก้ไข
 6. สร้างความภาคภูมิใจในผลงาน การพัฒนาการศึกษาร่วมกัน โดยชุมชนเข้ารับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนและร่วมกันภาคภูมิใจ
- องค์กรท้องถิ่นชุมชนที่มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาด้วยอีกองค์กรหนึ่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตยมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ดังต่อไปนี้
1. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิก อาจได้รับการคัดเลือกเป็นผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล ด้วย

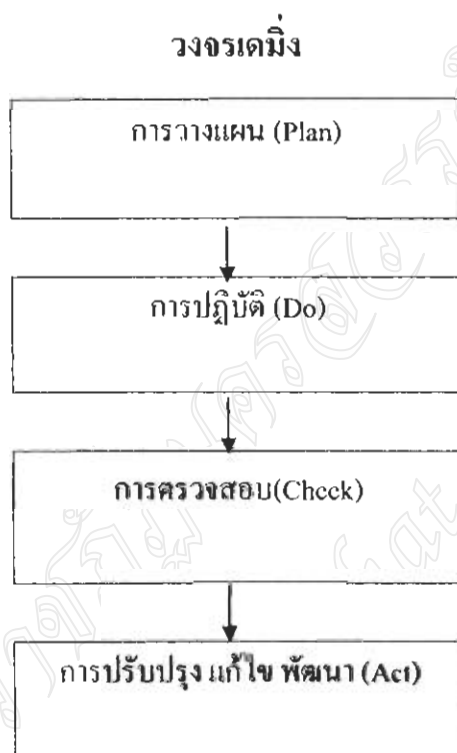
2.ทำหน้าที่ส่งเสริมเกษตรและกิจการสหกรณ์ การส่งเสริมพัฒนาการประกอบอาชีพและพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือน

3.การคุ้มครอง การดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนที่สามารถนำมาให้การศึกษาในโรงเรียน

4.การออกข้อบังคับสภาตำบล เพื่อใช้บังคับแก่ประชาชนในตำบลให้ถือปฏิบัติ ในส่วนนี้ถ้าข้อบังคับที่สภาตำบลกำหนดขึ้นมีลักษณะของการสร้างสรรค์ควรนำมาให้นักเรียนได้เรียนรู้หรือศึกษาที่โรงเรียน

การพัฒนาคุณภาพตามรูปแบบวงจรของเดมมิง (PDCA)

การพัฒนาคุณภาพตามวงจรของเดมมิง เน้นถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์แบบคงที่ในการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการบริการให้การศึกษาแก่ประชาชน ภายใต้การปฏิบัติงานประจำของสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุถึงคุณภาพที่ดีกว่า ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน ประชาชน องค์กรท้องถิ่นพึงพอใจ จึงน่าจะมีการหมุนเวียน ขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าคุณภาพต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด ขั้นตอนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ สี่ขั้นตอนของวงจร เดมมิง ที่ตอบสนองความต้องการทางด้านการบริหารได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 2.3 แสดงการพัฒนาคุณภาพตามรูปแบบวงจรของเดมิ่ง (PDCA)

ที่มา : กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2542:43)

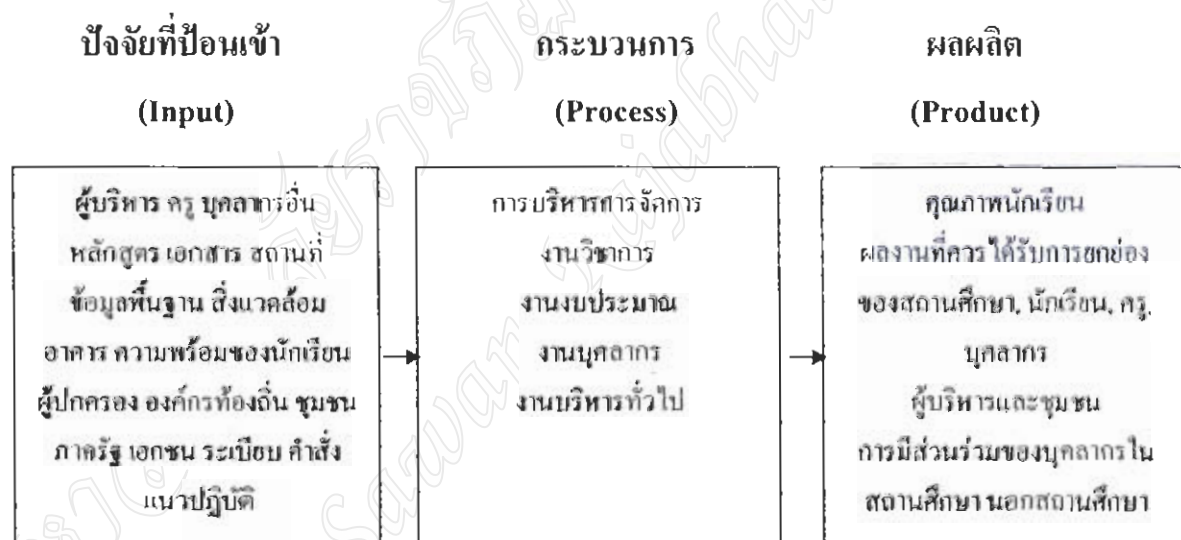
วงจรเดมิ่ง ประกอบด้วย

1. การวางแผน (P) หมายถึงการวางแผนและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานในปัจจุบัน
2. การปฏิบัติ(D) หมายถึง การประยุกต์ใช้แผนของผู้ปฏิบัติ
3. การ ตรวจสอบ (C) หมายถึง การตรวจสอบว่าได้ผลงานตามแผน หรือได้มีการปรับปรุงตามความต้องการหรือไม่
4. การปรับปรุง แก้ไข พัฒนา (A) หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ผิดพลาดอย่างเดียวกันอีก ขณะเดียวกันก็กำหนดระเบียบแบบแผนเพื่อจะปรับปรุงการปฏิบัติงานอันใหม่ให้ดีขึ้น

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี การบริหารการศึกษาที่ได้ประมวลมาข้างต้น เป็นแนวทางนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาสถานศึกษา ให้เข้าสู่ระบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วงจร PDCA เป็นกระบวนการบริหารที่นำมาใช้พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐาน

การจัดระบบพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาคำถามเชิงคุณภาพ ผู้บริหารจะต้องตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องชัดเจนเป็นปัจจุบันพร้อมที่จะรับการตรวจสอบ และพร้อมรับการประเมินจากภายนอก โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 3 ด้าน

ภาพที่ 2.4 แสดงระบบการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541: 13)

ด้านปัจจัย หมายถึง ด้านการบริหาร ด้านครู-อาจารย์ ด้านการเรียนการสอน สื่อการสอนด้านชุมชนและนักเรียน ปัจจัยรอง ได้แก่ ความพร้อมของโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรม สนับสนุนการเรียนการสอน ด้านความร่วมมือกับชุมชน ด้านคุณภาพอนามัยของนักเรียน ปัจจัยด้านการนิเทศ (เกรียงศักดิ์ ศรีลาพัฒน์, 2536 : 64-67)

ด้านกระบวนการ หมายถึง การบริหารจัดการด้านปัจจัยต่างๆ ให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนด และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและประเทศชาติ

ด้านผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เป็นส่วนที่ฉายภาพ ผลสำเร็จของงานในกิจกรรมต่างๆ ว่าผลงานนั้นๆ มีเอกสาร มีรายงานผล และหลักฐานอื่นที่บ่งบอกถึงควมมีคุณภาพในระดับสูงจริง หรือผลงานที่ดีจะต้องเน้นที่คุณภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยจะส่งผลถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาของผู้บริหาร คณะครู บุคลากรในสถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้าเป็นผลดีต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ

การพัฒนาคุณภาพระบบบริหารจัดการศึกษา

กระบวนการในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

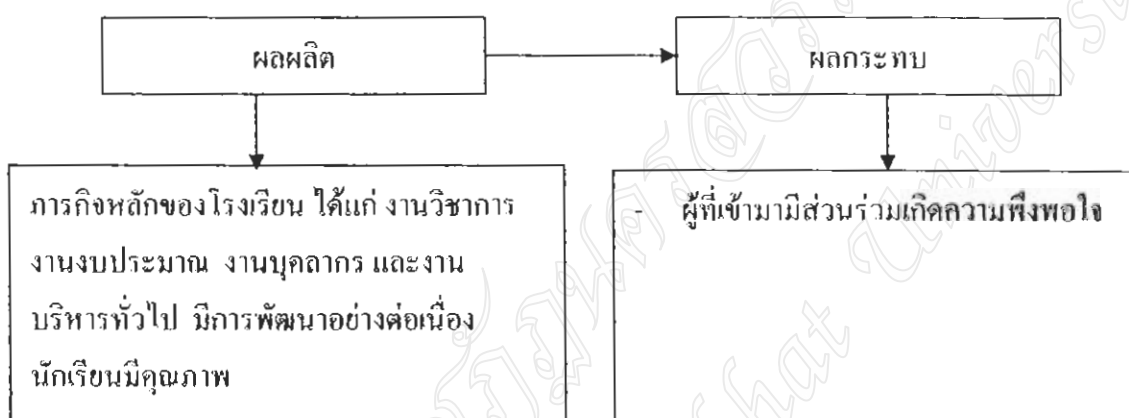
กระบวนการ หมายถึง วิธีการ กิจกรรม เทคโนโลยีในการบริหารงานที่เป็นขั้นตอนทำให้เกิดผลผลิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กระบวนการเป็นสาเหตุให้เกิดผลผลิต

ภาพที่ 2.5 แสดงตัวอย่างกระบวนการจัดกิจกรรม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.(2541)อ้างถึงใน องค์กรประสงค์. 2546:36)

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิต หรือนำผลผลิตไปใช้ต่อแล้วจะ
ได้ผล อย่างอื่นที่ดีหรือที่ไม่ดีตามมา

ภาพที่ 2.6 แสดงถึงการส่งผลกระทบในทางที่ดี

ที่มา :สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.(2541อ้างถึงใน ณรงค์ ประสงค์.2546 :36)

การพัฒนาสถาบันการศึกษาให้ก้าวไปสู่สภาพที่คาดหวังขึ้นอยู่กับการปัจจัยหลาย ๆ ประการที่ร่วมกันส่งผล แต่ปัจจัยที่สำคัญๆ ก็คือ การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากความต้องการของสถานศึกษาเอง และชุมชนนั่นเอง ชุมชนต้องร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหา ร่วมกันปฏิบัติตามแนวทางที่คิดไว้และร่วมรับผิดชอบในผลของการกระทำ แนวทางการพัฒนาต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัด ในการดำเนินงานของสถานศึกษาและชุมชนในการพัฒนา สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ต้องพิจารณาถึงส่วนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยและจะต้องพัฒนาควบคู่กันไป ไม่แยกส่วนกันพัฒนา มีการกำกับ ติดตามผลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ และมีการนำผลการประเมินไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

การสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP DISCUSSION:F.G.D.)

การสนทนากลุ่ม เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้ร่วมสนทนา ซึ่งผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คนเข้าร่วมสนทนา ในวันที่ 18 ธันวาคม 2548 เวลา 09.30 น. ณ ห้องประชุมศรีนครสวรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยผู้วิจัยได้นำการสนทนาเข้าสู่เนื้อหาของงานวิจัย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่าง

ผู้สนทนา เพื่อให้ได้รายละเอียดในข้อคำถามและคำตอบในทางลึก และผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสนทนามาดำเนินการในงานวิจัยต่อไป

1. ความสำคัญของการสนทนากลุ่ม

1.1 เทคนิคการสนทนากลุ่มจะช่วยประหยัดเวลาว่าสัมภาษณ์รายบุคคล กลุ่มมีโอกาสได้ภาวะความรู้สึกร่วมรับรู้ รับประเด็นต่าง ๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และการสนทนากลุ่มในสนามก็สามารถพูดคุยจัดทำได้ง่าย ๆ อย่างไม่รู้ตัวตามหัวข้อที่จะใช้ในการสนทนากลุ่มควรจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือสาธารณะชน มิใช่เรื่องส่วนบุคคล หรือเรื่องที่จะต้องก่อความรู้สึกอับอาย ซึ่งคนในกลุ่มจะพูดได้ โดยไม่ต้องหวาดระแวง และระวังความรู้สึกของคนในกลุ่ม

1.2 คุณภาพของข้อมูลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มว่า มีความเป็นกันเองอยากพูดจากัน อยากร่วมแสดงความคิดเห็นและไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูด หรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความสามารถและประสิทธิภาพของผู้นำการสนทนาว่าจะสามารถในการจัดการกลุ่มให้เกิดการพูดคุยดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนานทุกคนกระตือรือร้นเวลาผ่านไปอย่างไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งได้เนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามหัวข้อที่ต้องการ

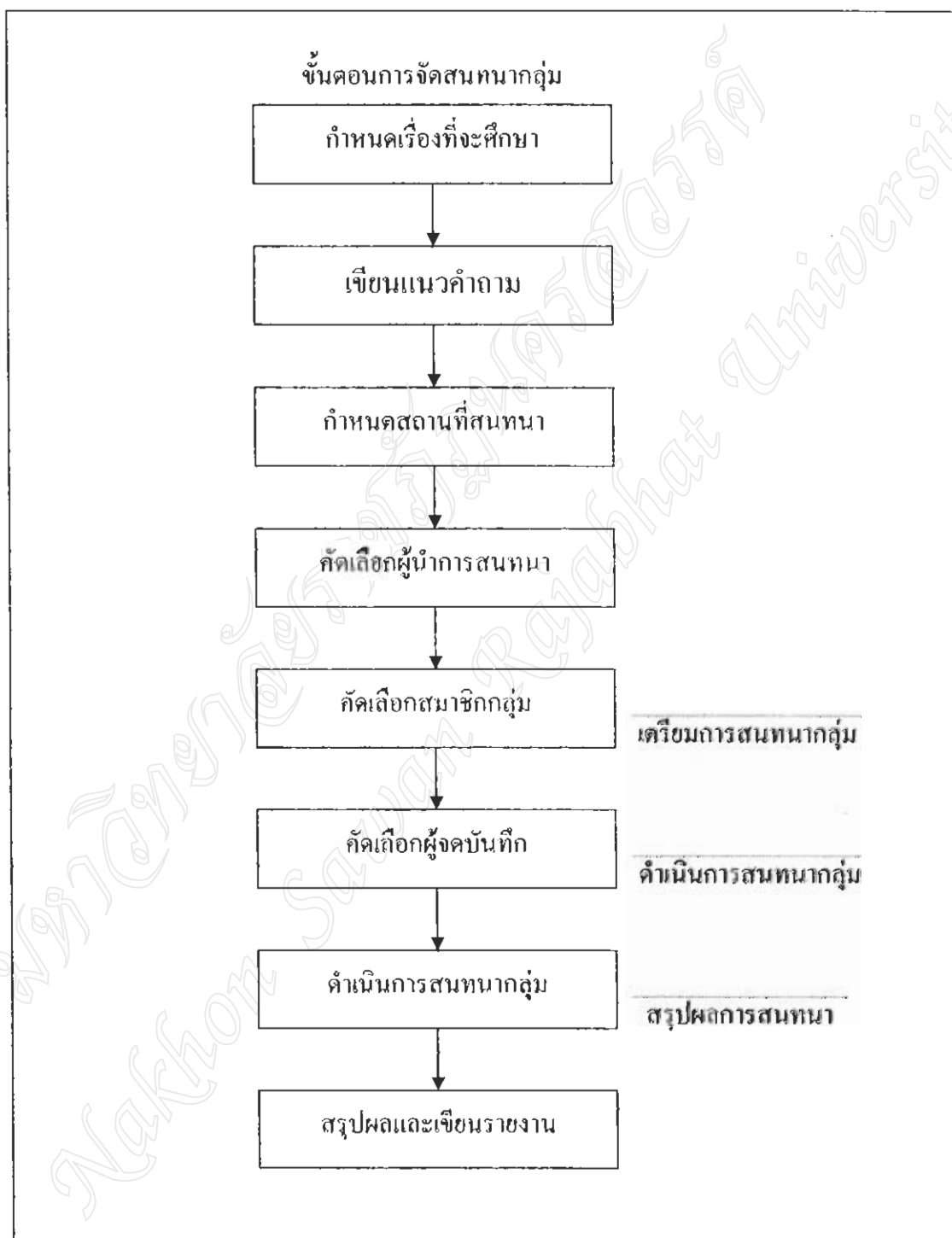
1.3 มีความคล่องตัวในการแสดงความคิดเห็นได้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้งมีแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ

1.4 การที่มีผู้นิยมใช้การสนทนากลุ่มกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นเพราะเชื่อกันว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้ยังมีความรวดเร็วในการรายงานผล ทั้งนี้หากผู้วิจัยไม่ต้องการบันทึกที่ถล่มมาจากเทปก็จะทราบผลอย่างคร่าว ๆ ของการวิจัยนั้น ๆ ภายในเวลาเพียง 2 – 3 วันเท่านั้น

2. ขั้นตอนการจัดการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มมีขั้นตอนใหญ่ 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนเตรียมการสนทนากลุ่ม
2. ขั้นตอนดำเนินการสนทนากลุ่ม
3. ขั้นสรุปผลการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 2.7 แสดงขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

ที่มา : วารี เกิดคำ. (2542:175)

2.1 ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

2.1.1 สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการสนทนา คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้นเอง

2.1.2 กำหนดตัวแปร หรือตัวปัจจัย ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดตัวแปรนั้น ก็จำแนกมาจากวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยนั้นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไร ก็กำหนดตัวแปรออกมา แล้วนำมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อย ๆ

2.1.3 เขียนแนวคำถาม โดยแนวคำถามทุกข้อจะต้องประกอบด้วยตัวแปรแล้วนำมาสร้างเป็นคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยชัดเจนที่สุดนั่นเอง นั่นก็คือ การนำวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อ ไปจำแนกเป็นตัวแปร แล้วสร้างเป็นคำถามย่อย ๆ โดยมีหลักเกณฑ์ว่าคำถามแต่ละคำถามต้องตั้งสมมติฐานย่อย ๆ ไว้ในตัวเองว่า ทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร ทำไม อย่างไร เขียนคำถามให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อที่จะให้ได้คำตอบออกมาในเชิงเป็นเหตุเป็นผล การเรียงคำถามควรจะเริ่มจากคำถามง่าย ๆ เพื่อการเข้าใจ และสร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยกันระหว่าง ผู้นำการสนทนา และผู้ร่วมสนทนา สำหรับคำถามหลักนั้น ควรจะอยู่ในช่วงกลาง ๆ ของการสนทนา เพราะเมื่อสมาชิกในกลุ่มคุ้นเคยกับบรรยากาศแล้วก็สนทนากันในประเด็นที่สำคัญจะได้คำตอบมากขึ้นกล่าวคือ สมาชิกกลุ่มสนทนาจะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ไม่ประหม่า เพราะคุ้นเคยกับการพูดคุยบ้างแล้ว ก็น่าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และเมื่อซักถามประเด็นสำคัญแล้วในตอนท้ายของการสนทนาก็จะเป็นคำถามเบา ๆ ง่าย ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในการสนทนา

2.1.4 คัดเลือกบุคลากร บุคลากรในการสนทนากลุ่ม จะประกอบด้วย ผู้นำกลุ่ม การสนทนา สมาชิกสนทนากลุ่ม และผู้จดบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ หรือไม่ จึงต้องพิถีพิถันในการคัดเลือกเป็นพิเศษดังนี้

1) คัดเลือกผู้นำการสนทนา โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกว่าผู้นำการสนทนาหากไม่ใช่ผู้วิจัยเอง จะต้องเป็นผู้ที่รู้เบื้องหลังความต้องการและวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเป็นอย่างดี รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมปัญหา ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี ผู้นำการสนทนาจะต้องชักจูงสมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกประเด็นที่ซักถามนั้นออกมาให้ได้ว่า มีความคิดเห็น หรือมีทัศนคติอย่างไร ผู้นำการสนทนาจะต้องรู้จักนำทฤษฎีหรือ ความสนใจมาตั้งเป็นสมมติฐานตลอดเวลา และจะต้องทดลองสมมติฐานย่อยซึ่งต่างจากสมมติฐานหลัก

ที่ตั้งไว้แต่แรกถูกไปกับจุดประสงค์ของการวิจัยในการนั่งสนทนากันผู้นำการสนทนาจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับประกอบการสนทนาไปด้วย โดยพยายามหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่นๆ ที่ได้รับมาก่อน ผู้นำการสนทนาที่ที่จะต้องมีความชำนาญในการตั้งสมมติฐานเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในวงสนทนา การตั้งสมมติฐานย่อย ๆ เหล่านี้ จะช่วยให้ผู้นำการสนทนาสามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสม และตรงกับจุดมุ่งหมาย ช่วยให้ผู้นำการสนทนาตามตรงแนวตามที่ต้องการ

2) การคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมสนทนากลุ่มเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสนทนากลุ่ม เรียกได้ว่าสำคัญเท่า ๆ กับการดำเนินการสนทนากลุ่ม เพราะหากไม่ได้บุคคลตรงตามเป้าหมายมาเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผลการสนทนากลุ่มก็จะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือถ้าหากได้บุคคลประเภทบุคคลนอกเรื่องก็จะทำให้การสนทนากลุ่มล้มเหลวกลางคัน หรือถ้าได้บุคคลที่ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นและพูดจาไม่ตรงประเด็น คุณภาพของข้อมูลก็ด้อยลง ผู้ทำวิจัยควรคำนึงว่าโดยหลักของการจัดการสนทนากลุ่มไม่ใช่จะเป็นใครก็ได้ เพราะแม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นการเป็นตัวแทนแต่การวิจัยลักษณะนี้เน้นถึงการที่สมาชิกกลุ่มเป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน หรือกลุ่มเป้าหมาย ที่สามารถพูดคุยได้ตอบ ในรูปแบบของกลุ่มการสนทนาในการที่จะแสดงทัศนะ และถ้อยคำของสังคม ตลอดจนสะท้อนถึงประสบการณ์รอบ ๆ ตัวได้ดี และควรหลีกเลี่ยงบุคคลที่ไม่เหมาะสมในการเข้ากลุ่ม เช่น คนที่เป็นผู้บังคับบัญชา คนที่ขี้อายเกินไป คนที่พูดเก่งจนกลบการสนทนาคนเดียว คนที่ฟังไม่ค่อยได้ยิน คนที่มีปัญหาทางจิตใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เข้าใจช่วยเหลือเหล่านี้อาจทำให้ข้อมูลที่ได้บิดเบือน หรือทำให้ผู้วิจัยไม่ได้ข้อมูลในเรื่องสำคัญ ๆ ที่ต้องการ เช่น ถ้ามีนายจ้างอยู่ในกลุ่มเดียวกับลูกจ้าง ก็อาจจะทำให้ลูกจ้างไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แท้จริงเพราะกลัวนายจ้างจะเลิกจ้าง เป็นต้น

3) เตรียมผู้จัดบันทึกคำสนทนา ผู้จัดบันทึกคำสนทนา เป็นผู้ที่คอยจดบันทึกคำสนทนา จะทำหน้าที่จดทุกคำพูดที่จะสามารถจดได้ ตลอดจนการบันทึกอากัปกริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนาด้วย เพราะการนั่งเฉย ๆ แต่เฝ้าตาทำทางอาจจะแสดงถึงคำตอบได้ การพยักหน้า การส่ายหน้า ก็เป็นการแสดงออกถึงคำตอบด้วย ผู้จัดบันทึกคำสนทนาจะต้องจดบันทึกสิ่งเหล่านี้ด้วย ข้อบันทึกของผู้จัดนี้สามารถอ่านสรุปเป็นข้อสรุปของการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งได้ แล้วสามารถนำไปประกอบการถอดเทปข้อมูลด้วย เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าเสียงที่ตอบคำถามนั้นเป็นเสียงใครบ้างที่ตอบหรือโต้แย้งกันว่าอย่างไร ผู้จัดบันทึกคำสนทนา นอกจากจะช่วยจัดบันทึกแล้วยังมีหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ คอยเตือน หรือบอกผู้นำการสนทนาใน

กรณีที่ผู้นำการสนทนาลืมคำถาม หรือข้ามคำถาม และสิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ผู้จัดบันทึกคำถามเมื่อเริ่มการสนทนา ต้องเขียนแผนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้ผู้นำการสนทนาด้วย เพราะจะช่วยให้ตนเองจะได้ทราบว่าใครนั่งตรงไหนจะช่วยให้งดบันทึกง่ายขึ้น

4) เตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลในการจัดสนทนากลุ่มอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล คือเทปบันทึกเสียง เพราะในวงสนทนานั้น ตลอดการดำเนินการสนทนากลุ่มจะมีการถกเถียงประเด็นปัญหาการได้แข่ง เป็นกระแสความคิดได้ตอบกันตลอดเวลา หลายเสียง หลายความคิดเห็น ดังนั้น จึงต้องมีการบันทึกเสียงเอาไว้ เพราะคำตอบที่เป็นการถกประเด็นกันด้วยเหตุผล ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสนทนากลุ่ม เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถเก็บเหตุผลรายละเอียด และข้อคำตอบได้ละเอียดที่สุด คำตอบที่เกิดการเปลี่ยนแปลงความเห็นกันมาก ๆ นั่นคือ จุดละเอียดที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเอง และการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปที่สุด ละเอียดที่สุดในการจัดการสนทนากลุ่มจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลื่อมล้ำกันประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป และเป็นประโยชน์สำหรับป้องกันการบันทึกข้อมูลไม่ติด นอกจากนี้ก็กันหาย และแบ่งกันฟังในกรณีมีผู้ร่วมฟังวิจัยหลายคน นอกจากเทปบันทึกข้อมูลแล้ว ก็จะต้องมีสมุดจดบันทึกข้อมูลสำหรับ ผู้จัดบันทึกคำถาม นอกจากนี้ก็มีอุปกรณ์สนามอื่น ๆ อีก เช่น ดินสอ ปากกา ยางลบ ก้านไฟฉาย เทปเปล่า ฯลฯ นอกจากนี้ผู้วิจัยควรเตรียมอุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม ของคบถักเล็ก น้อย ๆ หรืออาจเป็นรูปภาพ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

5) จัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดสถานที่ให้แน่นอน ให้ความสะดวกแก่สมาชิกกลุ่มที่สุด เงียบอากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ผู้เข้าร่วมกลุ่มทุกคนรู้จักดี

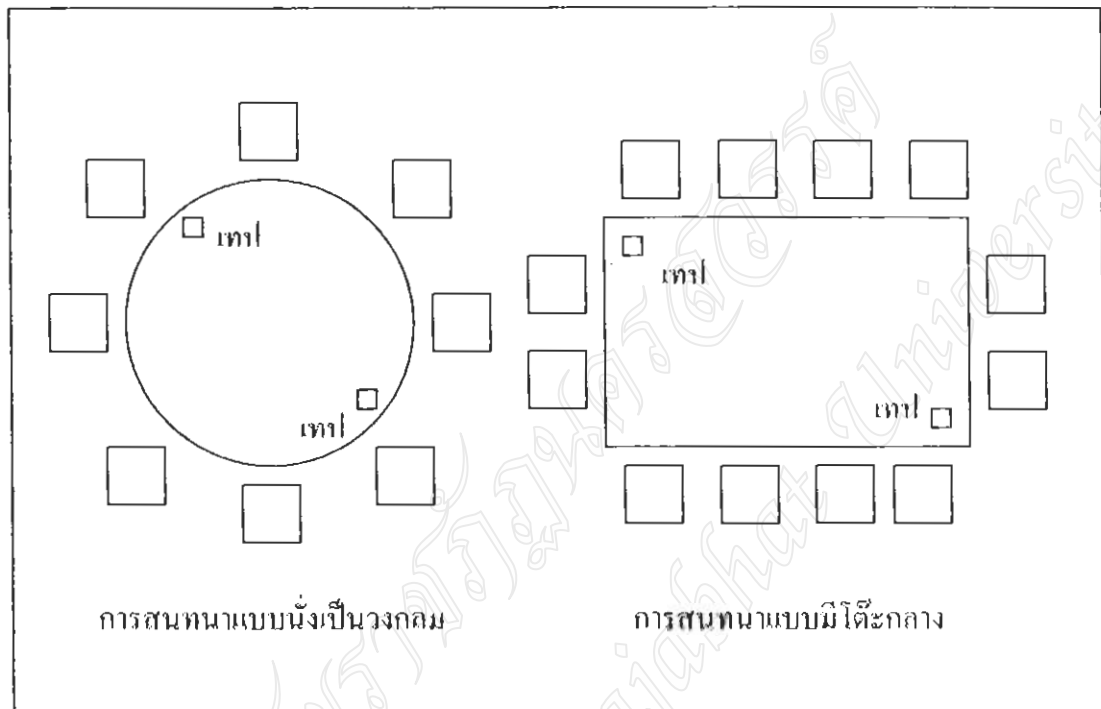
6) จัดเตรียมของกำนัลที่ระลึกไว้มอบ ก่อนจากกัน ให้สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลาอันมีค่าของเขาร่วมวงสนทนากับเรามีให้เป็นค่าจ้าง แต่มอบให้รำลึกถึงกันว่า เขามานั่งถกประเด็นปัญหาคับกัน

7) กำหนดระยะเวลาของการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ผู้นำการอภิปรายควรใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 2 ชั่วโมง กับ 15 นาที นับแต่เริ่มคำถามแรก (โชตินะเสงติ. 2540)

เพราะถ้าช้าหรือนานกว่านี้ สมาชิกกลุ่มจะลา คำตอบที่ได้ค่อนข้าง ง่าย มักเป็นคำตอบที่ตอบเพื่อให้เสร็จสิ้นการสนทนาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

2.2 ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

เมื่อสมาชิกกลุ่มพร้อมแล้ว ก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้ดำเนินการสนทนาในที่นี้ คือ ผู้นำการสนทนา แนะนำตนเองและทีมงาน อันประกอบด้วย ผู้นำการสนทนา ผู้จัดบันทึกการสนทนา และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้สังเกตการณ์ ก็แนะนำด้วย และอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการสนทนา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และบอกว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนาตลอดการอภิปราย ประเด็นปัญหา นอกจากนี้ก็จะมีคนคอยจดบันทึกคำสนทนาด้วยแล้ว จึงเริ่มถามนำด้วยความอบอุ่น เพื่อสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนาหลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกันดีแล้วก็เริ่มคำถามที่อยู่ในแนวการสนทนา ที่จัดเตรียมไว้ โดยการทิ้งช่วงให้มีการอภิปรายประเด็นและโต้แย้งกันให้พอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาด้วยกันเอง ความสนุกสนานไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าซักถามคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่ม ให้กลุ่มอภิปรายประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าซักถามรายคน ผู้นำการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่ช่างคุยช่างพูดซักหน่อย เป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในการพูด มีการเว้นจังหวะการถามที่ดีถามช้า ๆ ละเอียดยาว และต้องมีการพูดแทรกตลอดด้วย จะช่วยให้บรรยากาศการสนทนากลุ่มสนุกสนานไม่น่าเบื่อ การนั่งสนทนากันอาจจะจัดนั่งแบบเป็นวงกลม นั่งบนพื้น หรือนั่งบนเก้าอี้ และมีโต๊ะกลางแบบนั่งรับประทานอาหารร่วมกันก็ได้ ดังเช่น ผังการนั่งตามรูป

ภาพที่ 2.8 แสดงรูปแบบการจัดที่นั่งสนทนากลุ่ม

ที่มา : โยธิน แสงศิริ.(2540:170)

การนั่งแบบเป็นวงกลมนั้นอาจจะเป็นธรรมชาติมากกว่า ให้บรรยากาศเป็นการนั่งสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้มากกว่า วงสนทนาจะมีลักษณะเป็นกันเอง แต่ถ้านั่งเก้าอี้แบบมีโต๊ะตรงกลาง ให้ลักษณะของการนั่งสนทนา มีความรู้สึกว่าเป็นทางการ บรรยากาศการสนทนาถ้าผู้เข้ากลุ่มสนทนาไม่คุ้นเคยกันมาก่อนจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าทำการศึกษาของกลุ่มชาวบ้านในชนบท การนั่งเก้าอี้และโต๊ะกลางเหมาะสำหรับการสนทนากลุ่มกับบุคคลบางระดับ เช่น ผู้มีความรู้ มีการศึกษา นักธุรกิจ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งมักจะมีการรับประทานอาหารร่วมกันที่โต๊ะ แล้วคุยกันไปพร้อมทานอาหารด้วย

2.3 ขั้นตอนผลการสนทนากลุ่ม

ข้อมูลการสนทนาจะถูกบันทึกเสียง และในแบบจดบันทึกคำสนทนาของผู้เข้าร่วมสนทนาที่อยู่ในเทาจะถูกถอดออกมาเป็นบทคำสนทนา โดยละเอียดทุกคำพูดทุกบททุกตอน เหตุผลที่ถอดละเอียดทุกคำพูด เพราะถือว่าเป็นจุดประเด็นสำคัญของคำพูดในการวิเคราะห์ห้อยู่ที่

บทของการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การถกเถียงโต้เถียงทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วเข้าใจ และสามารถมองเห็นภาพของการสนทนากลุ่มนั้น ๆ ได้ว่า มีบรรยากาศเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหาของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งหรือไม่

การถอดเทปข้อมูลถ้าถกเถียงโต้เถียงทุกคำพูดก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะง่ายต่อการอ่านและสรุปคำตอบนอกจากนี้คำตอบที่ถอดออกมาเป็นบทสนทนากลุ่มนั้น นอกจากจะใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่สนใจศึกษานั้นแล้วยังสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์เรื่องอื่น ๆ ได้ เพราะในวงสนทนาในแต่ละครั้งไม่ใช่ถกเถียงกันเพียงประเด็นเดียวแต่จะมีประเด็นอื่น ๆ คิดพันออกมาด้วย ดังนั้น จึงสามารถนำมาวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์แบบข้อมูลชุดเดียวต่อไปได้อีก นั่นคือ จักสนทนากลุ่มเพียงหนึ่งเรื่องสามารถวิเคราะห์ได้หลายเรื่อง

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยก็จะอ่านจากบทสนทนาที่ถอดเทปออกมานั้น แล้วก็จะคำตอบที่ละเอียดที่สุดและให้เหตุผลที่ดีที่สุดในกระดานจดข้อมูล ซึ่งจัดทำไว้แล้ว เขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูด ว่าเป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไร เรียงเอาไว้ในคำถามเรื่องอะไร ทำให้เป็นระบบเดียวกัน แล้วก็วิเคราะห์โดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา เหมือนกับการตีความหรือ วิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพวิธีอื่น ๆ เช่นกัน ถ้ามีผู้วิเคราะห์หลายคน และมีความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือแปลผลไม่ตรงกันก็จะกลับไปฟังรายละเอียดจากเทปใหม่เพื่อความกระจ่างนั้นเอง ในการตีความเป็นคำตอบแต่ละคำตอบจะมีเหตุผลต่อท้ายมาเสมอ ประกอบกับในแต่ละเรื่องจะจัดสนทนากลุ่มหลายกลุ่ม ดังนั้น จึงสามารถนำคำตอบในเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบความชัดเจนของเหตุผลกันได้ ซึ่งจะจัดความลำเอียงของผู้วิจัยได้

3. ข้อดีและข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

ข้อดี

1. เป็นการนั่งสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้รู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ คนที่เป็นกลุ่ม ดังนั้น จึงก่อให้เกิดการสนทนากันในเรื่องที่สนใจ ไม่มีการปิดบัง เพราะกลุ่มส่วนใหญ่มีการแสดงความคิดเห็นถ้าประเด็นต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจนเพียงพอที่สามารถซักถามต่อไปได้เพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนที่สุดในกลุ่ม

2. การสนทนากลุ่มจะเป็นการสร้างบรรยากาศสนทนาให้เป็นกันเองระหว่างผู้นำการสนทนา กับสมาชิกกลุ่มสนทนาหลาย ๆ คนพร้อมกัน จึงลดภาวะการเกร็งอายออกไป สมาชิกกลุ่มกล้าคุย กล้าแสดงความคิดเห็นเป็นเพราะมีพวกที่ลักษณะคล้าย ๆ กันอยู่ด้วยกัน

3. การใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ถ้าผู้วิจัยเป็นผู้นำการสนทนา แม้ว่าแนวคำถามจะไม่ละเอียดนักเรื่องยังไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่ควร แต่เมื่อดำเนินการสนทนาไปแล้วผู้วิจัยก็สามารถสร้างแนวคำถามขึ้นมาได้โดยการตั้งคำถามต่อจากคำตอบที่สมาชิกกลุ่มตอบมา หรือ วิทยากรวิจารณ์นั้น โดยการโต้ตอบ ซึ่งมีวิธีการดังนั้นจะช่วยให้ได้ข้อมูลละเอียดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษายิ่งขึ้น

4. คำตอบจากการสนทนากลุ่ม ก็มีลักษณะเป็นคำตอบเชิงเหตุผลคล้าย ๆ กับการรวบรวมข้อมูลแบบเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้ประโยชน์เสริมในการอธิบายข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ

5. ประหยัดเวลา และงบประมาณ ของผู้วิจัยในการศึกษาเรื่องเดียวกันจากประชากรบางกลุ่ม และในบางแห่ง เพราะแทนที่จะต้องเสียเวลาไปนั่งสังเกตการณ์ และเข้าร่วมทำความเข้าใจสนทนเป็นเดือน เป็นปี

6. ทำให้ได้รายละเอียดลึกซึ้งซึ่งสามารถตอบคำถามประเภททำไม และอย่างไร ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถบอกได้

7. การสนทนากลุ่มจะช่วยลดอิทธิพลของวัฒนธรรมและ คุณค่าต่าง ๆ ของสังคมนั้นได้เนื่องจากสมาชิกมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

ข้อจำกัด

1. ถ้าวัตถุประสงค์ของการวิจัยยังคลุมเครือไม่ชัดเจน ก็ยากต่อการกำหนดตัวแปร และการสร้างแนวคำถาม การสนทนากลุ่มก็จะไปคนละทิศละทาง และได้คำตอบไม่สอดคล้องกับสิ่งที่อยากรู้จริงๆ

2. การสร้างแนวคำถาม ถ้าวางรูปแบบแนวคำถามไม่ราบรื่นและไม่ต่อเนื่องกันแล้ว จะทำให้การถามวาทสนทนาก็น่าเบื่อ คนร่วมกลุ่มสนทนาก็งง ไม่ทราบว่ากำลังคุยอะไรกันแน่

3. การคัดเลือกสมาชิกผู้เข้าร่วมวงสนทนา จะต้องได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยต้องมีลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือนกันซึ่งค่อนข้างจะหายาก

4. ถ้าพฤติกรรมหรือความคิดเห็นหรือ ทศนะในบางเรื่องซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนอาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในวงสนทนากลุ่ม

5. ถ้าผู้นำเสนอการสนทนาไม่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้ดำเนินการที่ดีแล้ว การเตรียมตัวไม่พร้อม นั่งคุยกันเล่นเกมการสนทนาไม่ได้ก็จะทำให้วงสนทนาดำเนินไปได้ไม่ราบรื่น อาจจะทำให้รูปกลุ่มเสียไปเลยก็ได้

6. การสนทนากลุ่มทำได้เพียงบางเรื่องเท่านั้น มิใช่จะทำการศึกษาได้ทุกเรื่อง ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่า เรื่องใดควรจะใช้การสนทนากลุ่ม ถ้าใช้การสนทนากลุ่มจะคุ้มกันหรือไม่ จะได้คำตอบมากมาจากการวิเคราะห์และตีความเพียงใด

7. ควรใช้ผู้นำการสนทนาที่สามารถพูดภาษาของสมาชิกกลุ่มหรือ ในพื้นที่ที่ทำการศึกษ เพื่อช่วยต่อการสื่อความหมาย การถาม การสร้างบรรยากาศ ตลอดจนการควบคุมเกมให้เป็นกันเอง

สรุป

การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลวิธีหนึ่งที่นิยมใช้กันในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายผู้ให้ข้อมูลมาประชุมร่วมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อซักถามข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ ผู้ให้ข้อมูลที่มาครั้งนี้จะต้องเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือ มีบทบาทในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบ การซักถามข้อมูลจะเป็นลักษณะการสนทนาเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ภายใต้การควบคุมการสนทนาของผู้นำการสนทนา ในการซักถามผู้นำการสนทนาจะต้องไม่ป้อนคำถามหรือ แสดงท่าที ชี้แนะให้ล่วงหน้าเป็นจำนวนมาก ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ เพราะเป็นความคิดเห็นและความรู้สึก งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

อารยา วัฒนกิจ (2526,อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์ 2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่าผู้ปกครองที่มีระดับรายได้สูง จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มากกว่าผู้ปกครองที่มีรายได้ต่ำ และผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจวัตถุประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สูงกว่าผู้ปกครอง ที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย

วินัย เชื้อเพชร (2532,อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์ 2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในระบบ โรงเรียน ของคณะกรรมการหมู่บ้านใน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ควรวางแผนทางพัฒนา

บุคคล ที่เป็นคณะกรรมการให้พร้อมที่จะปฏิบัติร่วมกันในด้านการวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผล จะทำให้เกิดแรงจูงใจและมีความภูมิใจตนเองที่สามารถปฏิบัติงานได้

นิรันดร์ เกษรสุริยวงศ์และคนอื่น ๆ (2541,อ้างถึงใน วิเชียร คำนะเชม.2544)

ได้วิจัยสภาพและปัญหาของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสามโก้ จังหวัดอุทัยธานี พบว่าสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนโดยภาพรวมมีสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก และมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียน พบว่าสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนที่ประเภทต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกันส่วนปัญหาโดยรวมไม่แตกต่างกัน สภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนจำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกัน ส่วนปัญหาโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

พิสิทธิ์ หิรัญวงษ์ (2541) ได้วิจัยเรื่อง การบริหาร โดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนประถมศึกษามีการบริหารงานโดยให้บุคลากรมีส่วนร่วม ในการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเรื่องการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากโรงเรียน และร่วมพัฒนาโรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และในเรื่องการประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่นกัน

สัมพันธ์ อุปลา (2541) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในงานกิจการนักเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ ปัญหาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่สำคัญ คือ ชุมชนเข้าใจว่าการกิจการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ บุคลากรในโรงเรียนควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และชุมชนควรมีส่วนร่วมรับรู้การตัดสินใจกำหนดนโยบายของโรงเรียน คณะกรรมการ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่สำคัญ คือ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการ โรงเรียนมักไม่แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่จะคล้อยตามประธานในที่ประชุม

สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือโรงเรียนต้องยอมรับในความสามารถในการตัดสินใจของคณะกรรมการ โรงเรียนให้มากขึ้น

วัชร สกฤต ณ มรรคา (2541) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงานการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินงานตามแผน และการประเมินผลงานของทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับกลาง ยกเว้น งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

สุดสาท ช่างแจ่ม (2541,อ้างถึงใน วิเชียร ส่วนชะเอม,2544) ได้วิจัยสภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา นครสวรรค์ ตามทัศนะของผู้บริหาร พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมทั้ง 3 กลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มผู้บริหาร/ครู อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา ในกลุ่มผู้ปกครอง / สนิทเก่า อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มประชาชน / อื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านนโยบายและแผนอยู่ในระดับน้อย แต่ในด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร จำแนกตามที่ตั้งโรงเรียนพบว่า โดยรวมและทุกด้านแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า การจัดหาทุนช่วยเหลือโรงเรียน การช่วยเหลือดูแลทรัพย์สินของโรงเรียน การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบความต้องการของโรงเรียน การรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนและการดูแลให้นักเรียนได้รับการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พิพัฒน์ ศรีสุขพันธ์ (2542,อ้างถึงใน ณรงค์ ประสงค์ 2546) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาามีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก

โดยเฉพาะการปฏิบัติคนเป็นแบบอย่างที่ดี การร่วมมือกับชุมชนและ หน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ การแสดงความเป็นผู้นำที่เหมาะสม และการแสวงหา **และใช้ข้อมูล**สำหรับพัฒนาหน่วยงาน ผลการวิจัยครั้งนี้บ่งชี้ว่าผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหาร ที่แตกต่างกัน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, อ้างถึงใน ณรงค์ ประสงค์, 2546) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนเพื่อการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า **ในโรงเรียนมีกิจกรรม**ต่าง ๆ ที่ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมกัน ในการจัดการศึกษาค้นคว้าวิจัย แต่บางกิจกรรม กระบวนการมีส่วนร่วมน้อยและ ไม่ชัดเจนในส่วนของการมีส่วนร่วมชัดเจน เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมจัดการการศึกษาที่สำคัญในโรงเรียน ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาและโรงเรียนอาจจะ ศึกษา เพื่อพิจารณาเป็นแนวทางนำไปใช้ในการ จัดการการศึกษาของโรงเรียนร่วมกัน

กัลยา พินเศษ (2547) วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับน้อยคือการมีส่วนร่วมในการจัดให้มีการประเมินผลและการติดตามผลการพัฒนาบุคลากรตามแผนงานที่วางไว้**การจัดเกณฑ์หรือมาตรฐานในการประเมินผล การประเมินผล**การพัฒนาเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง การกำหนดผู้รับผิดชอบในการประเมินไว้อย่างชัดเจน การติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นการพัฒนาบุคลากร ผลที่ประเมินได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผน / โครงการ**การให้โรงเรียนนำผลการประเมินมาเผยแพร่**เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานอื่นๆ

เอกวิทย์ บุญยะคงรัตน์ (2547 : 45) ได้วิจัยเรื่อง **รูปแบบการพัฒนามาตรฐาน**การศึกษาเพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของ โรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด ชัยนาท พบว่า ได้รูปแบบการพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มี 4 ขั้นตอน ตามกระบวนการ PDCA ของเดมิ่ง

ประสิทธิ์ ศรีจันทร์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง **รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหาร**โรงเรียนขนาดเล็กของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอบรรพตพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมในการปกครองดูแลรักษาใช้และจัดหา ผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศกำหนดฯฯ อัน เนื่องมาจาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บางตำแหน่งยังมีความรู้ความสามารถไม่ เพียงพอ ไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง

วีรพล โชคอำนวย (2531) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับประถมศึกษา อำเภอศรีราชาและอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่าด้านการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการให้บริการมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ด้านความเห็นของชุมชนต่อโรงเรียนในการดำเนินงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่พึงพอใจและเสนอแนะให้โรงเรียนปรับปรุงเรื่องการสอนพิเศษ การสร้างชื่อเสียงด้านกีฬาและความเอาใจใส่ของผู้บริหารโรงเรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

แมย์ (May, 1951, อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์ 2546) ได้วิจัยการร่วมกิจกรรมทางสังคมของประชาชนในชนบท ผลการวิจัยพบว่า การที่บุคคลมีส่วนร่วมทางสังคมนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพและที่อยู่อาศัยโดยบุคคล ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง

อาคิเฮอร์ (Akiher, 1977, อ้างถึงใน สมเกียรติ ชานูตะบะ . 2544) ได้วิจัยถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของความล้มเหลวของโครงการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนาคือ ประชากรในชนบทมิได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทจึงทำให้ขาดความสำนึกในการเป็นเจ้าของโครงการและยังผลให้เกิดปัญหาขาดการบำรุงรักษาหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว

อามนู เทคา (Amenu – Tekaa, 1988, อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์, 2546) ได้วิจัยเรื่อง ทักษะของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชาวอินเดียน แคนาดา ผลการวิจัยพบว่า โครงการทางด้านการศึกษามีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จ ในชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนจะมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน นั้น ๆ และเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการจัดการศึกษา จะทำให้การศึกษา ประสบความสำเร็จได้ งานวิจัย ของอามนู เทคา เน้นที่การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความสำเร็จตาม เป้าหมายของการศึกษา ทั้งนี้ครูใหญ่หรือผู้บริหารจะต้องมีบทบาทช่วยส่งเสริม

กัวซแมน (Guzman, 1988, อ้างถึงใน วันชัย อยู่สำแดงกิจ, 2538) ได้วิจัยเรื่อง ผลของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาการเป็นผู้นำในรัฐ โคโลราโด งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาถึงผลการมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นผู้นำ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผู้เข้ามีส่วนร่วมจะได้ประสบการณ์ ความเข้าใจ ความรู้ และทักษะในการแก้ปัญหา 2. มีทักษะในการสื่อสารและความขัดแย้งทางด้านการบริหารเพิ่มสูงขึ้น 3. เกิดการพัฒนาทางด้านการบริหาร 4. มีบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรที่ดี 5. บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรจะได้รับการพัฒนา 6. การเกิดการเปลี่ยนแปลง 7. สมาชิกกำหนดแหล่งที่มาของการศึกษา 8. มีกระบวนการวางแผนร่วมกันเพื่อให้เกิดการศึกษา 9. มีกระบวนการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการและโครงสร้างของคณะกรรมการ 10. มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน 11. สมาชิกในลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 12. ความเป็นผู้นำไม่ได้ถูกกำหนดโดยบทบาททางการงาน 13. สมาชิกเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพัฒนา 14. ผลลัพธ์ไม่ได้เกิดจากบทบาททางด้านหน้าที่การงาน โดยไม่มีการวางแผน

ชูลต์ (Schultz, 1989, อ้างถึงใน สัมพันธ์ อุปลลา. 2541) ได้วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของคณะครู โรงเรียนรัฐบาลรัฐมิชิแกนในการพัฒนาโครงการประเมินผลและทัศนคติต่อการประเมินผล โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือศึกษาระดับความเกี่ยวข้องของครูในการประเมินผลพร้อมด้วยทัศนะของครู ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างความเกี่ยวข้องของครูในการตัดสินใจ

โพลโลซซี่ (Pollozzi . 1981:1481, อ้างถึงใน สวรรเสริญ ชัยบุรินทร์.2546) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของโรงเรียนท้องถิ่นในรัฐนิวเจอร์ซีย์ พบว่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ความร่วมมือทั้งสองฝ่ายคือโรงเรียนไม่ควรอยู่ติดกับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชนควรจะเกี่ยวข้องกันนโยบายที่สัมพันธ์กับความสามารถที่ตนเองจะทำได้

โรมิโร (Romero.1989:3127-A, อ้างถึงใน เฉชชัย บุญเลิศ.2546:42) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ เพื่อประเมินผลกระทบของการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองชาวเปอร์โตริกัน ในการศึกษาพิเศษ การวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองโดยทั่วไปมีส่วนร่วมในระดับที่ต่างกันในทุกด้าน ของกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กผู้ด้อยโอกาสและมักจะแก้ปัญหา โดยระบบที่ไม่เป็นทางการมากกว่าที่จะดำเนินการในคณะกรรมการกลางการศึกษา ผู้ปกครองแสดงความรู้บางประการเกี่ยวกับประเภทของการศึกษาพิเศษและโดยทั่วไปแสดงความพึงพอใจต่อการบริการที่เด็กได้รับการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในด้านบวกระหว่างการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

และความรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับบริการการศึกษาพิเศษ อย่างไรก็ตามระดับความพึงพอใจของผู้ปกครองไม่มีความเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญ ต่อการมีส่วนร่วมหรือความรู้เกี่ยวกับบริการที่ได้รับ

ชูลเลอร์ (Schuler. 1990 : 2595 – A, อ้างถึงในณรงค์ ประสงค์.2546:53) ได้วิจัยเรื่อง การเข้าร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้านการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยเนโซดา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม การเข้าร่วมโดยไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากขาดการสื่อสาร ผลประโยชน์จากการเข้าร่วมของประชาชน ได้แก่ การพัฒนาความเข้าใจในมหาวิทยาลัย ปัญหาได้แก่ การเข้าร่วมในระดับพื้นฐาน การเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด การขาดข้อตกลงเกี่ยวกับการเข้าร่วมของประชาชน การขาดความจริงจังและความพยายามอย่างเท่าเทียมกันของผู้เกี่ยวข้อง

มาร์โคไลน์ (Marcoline. 1990 : 170 – A, อ้างถึงในณรงค์ ประสงค์.2546:53) เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจ เขาได้วิจัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของ ครู และผู้บริหารโรงเรียน ในรัฐเพนซิลวาเนีย งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาสนับสนุนความคิดที่ว่า มีความแตกต่างกันในการพิจารณาของครู และผู้บริหารในเรื่องการตัดสินใจร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลการวิจัยพบว่า อายุของผู้บริหารไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แม้ว่าครูและผู้บริหารจะมีความเชื่อพื้นฐานร่วมกันไม่เป็นไปตามแบบแผนดั้งเดิม ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความแตกต่างที่สำคัญปรากฏขึ้นถ้าเปรียบเทียบกับผู้บริหารในกระบวนการตัดสินใจทั้งหมด

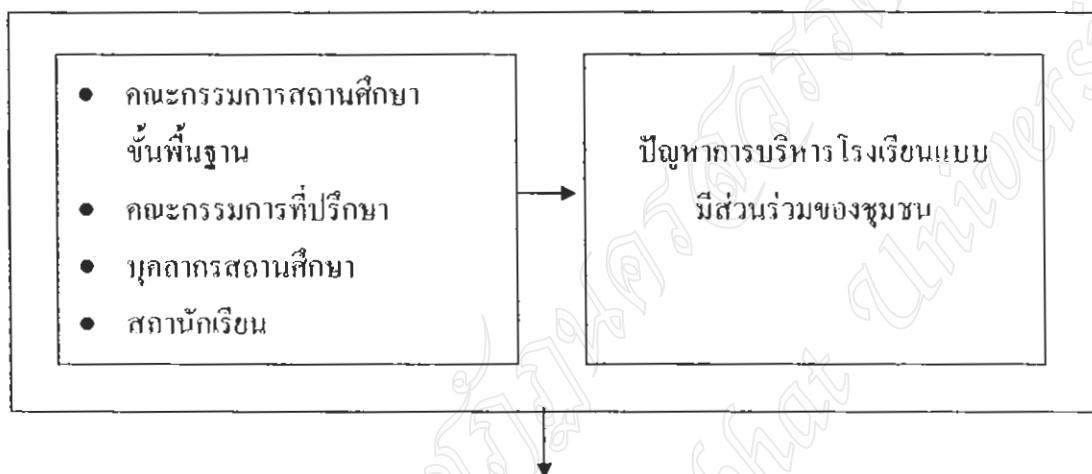
จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากการศึกษากันแล้ว เอกสารและตำรา ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากการบริหารโรงเรียนโอสถสภาอุปถัมภ์ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารทั่วไป การพัฒนาคุณภาพไม่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะ มาตรฐานที่ 14 ว่าด้วยเรื่อง สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษาไว้ 2 ตัวบ่งชี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.2548:25-26) ข้างต้น ทั้งนี้ เกิดจากขาดความร่วมมือในการดำเนินงานจากบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ขาดการเผยแพร่ ให้ทุกฝ่ายได้รับทราบนโยบาย เป้าหมาย กฎ ระเบียบฯ ข้อบังคับ แนวทางดำเนินการต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ขาดการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนร่วมดำเนินการ และร่วมตัดสินใจ หากทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและนำผลการประเมินมาปรับปรุงอย่างจริงจัง ก็จะสามารถพัฒนาการศึกษาไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาต่อไป

จากข้อมูลและแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถเสนอกรอบความคิดในการวิจัย การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโสตศึกษาอุปถัมภ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 เพื่อให้สามารถนำผลจากการวิจัยไปพัฒนาปรับปรุงและดำเนินการได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป ดังนี้

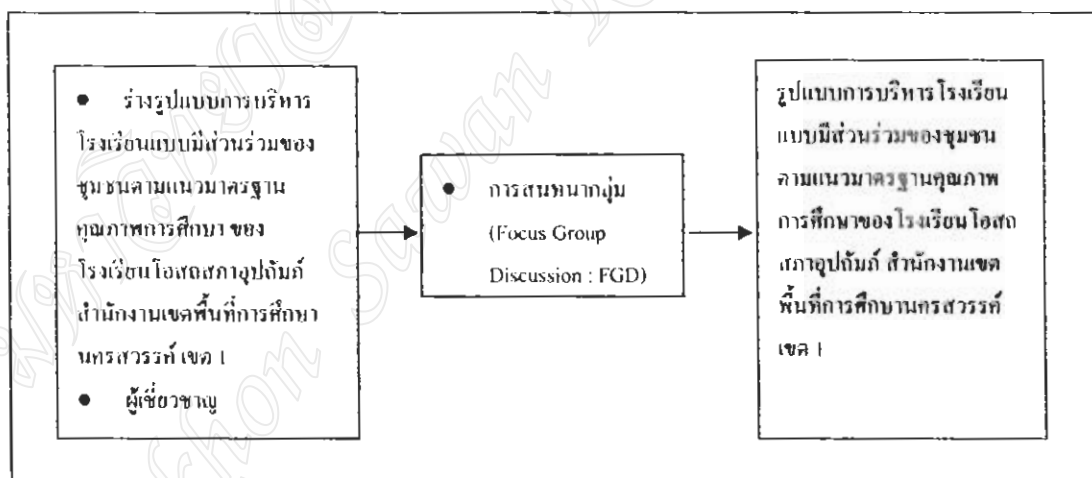
กรอบความคิดในการวิจัย

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถนำเสนอกรอบความคิดในการวิจัย การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโสตศึกษาอุปถัมภ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

**ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวมาตรฐานคุณภาพ
การศึกษาของโรงเรียนโสตสภานุอุปถัมภ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1**

**ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพ
การศึกษา ของโรงเรียนโสตสภานุอุปถัมภ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1**

ภาพที่ 2.9 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย